

1992

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YABANCI DİLLER EĞİTİMİ BÖLÜMÜ
ARAP DİLİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

NACİB MAHFUZ
(Hayatı, Eserleri ve Kısa Hikayeleri)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Yasin CEYLAN

Hazırlayan : Musa YILDIZ

ANKARA - 1992

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM BAKANLIĞI
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İ Ç İ N D E K İ L E R

	Sayfa
ÖNSÖZ.....	I
KISALTMALAR.....	II
TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ.....	III
 BİRİNCİ BÖLÜM.....	 1
 NACİB MAHFUZ	
A. HAYATI.....	2
B. ESERLERİ.....	13
 İKİNCİ BÖLÜM.....	 22
A. KISA HİKAYECİLİK.....	23
B. NACİB MAHFUZ'UN KISA HİKAYELERİ.....	28
 ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	 59
 NACİB MAHFUZ'UN KISA HİKAYELERİNDEN BAZI TEMALAR	
A. FAKİRLİK	60
B. KADIN.....	63
C. HURRIYET VE SOSYAL ADALET.....	66
D. ÖLÜM.....	69
E. ARAP-ISRAİL SAVAŞI VE YENİLGİ.....	71
F. İLİM VE DİN.....	72
 SONUÇ.....	 74
BİBLİYOGRAFYA.....	77

Ö N S Ö Z

Arap dünyasında bir edebiyatçı olarak uzun yıllardan beri tanınan Nacîb Maḥfûz, mealesef ülkemizin gündemine, almış olduğu 1988 yılı Nobel Edebiyat Ödülü sayesinde girebilmiş ve bu sayede birkaç eseri Türkçe'ye çevrilmiştir.

Almış olduğu Nobel Ödülüyle bütün ülkelere üçüncü dünya ülkelerinden de dünya standardında yazarların çıkabileceğini göstermiş olan Nacîb Maḥfûz üzerinde, Ülkemizde bugüne kadar ilmi bir çalışma yapılmadığından, onun hayatını ve özellikle bugüne kadar yayınlanan ondört kısa hikaye kitabını Master Tezi konusu olarak seçtim.

Bu tez çalışmasını üç bölümde topladım. Birinci bölümde Maḥfûz'un hayatı ve eserlerini, ikinci bölümde kısa hikayecilik ve Maḥfûz'un kısa hikayelerini, üçüncü bölümde ise, kısa hikayelerindeki bazı temaları incelemeye gayret gösterdim.

Bu çalışmam sırasında bana her türlü yardım ve desteklerini esirgemeyen değerli eşime ve saygıdeğer hocam Doç.Dr. Yasin CEYLAN'a en içten teşekkür ve saygılarımı sunarım.

ANKARA-1992

Musa YILDIZ

K I S A L T M A L A R

A.U.	: Ankara Üniversitesi
a.g.e.	: adı geçen eser
a.e.	: aynı eser
Bkz.	: bakınız
C.	: cilt
Çev.	: çeviren
D.T.C.F.	: Dil ve Tarih-Cografya Fakültesi
Ölm.	: Ölümü
S.	: sayfa
ts.	: tarihsiz
v.b.	: ve benzeri

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ (1)

Sessizler

ء = >

ب = b

ت = t

ث = ʔ

ج = c

ح = h

خ = h

د = d

ذ = z

ر = r

ز = z

س = s

ش = ʃ

ص = s

ض = z

ط = t

ظ = z

ع = c

غ = ğ

ف = f

ق = k

ك = k

ل = l

م = m

ن = n

ه = h

و = v

ی = y

Kısa Sesliler

ـَ = a, e

ـُ = u

ـِ = ı, i

Uzun Sesliler

ـَی = ā

ـُی = ū

ـِی = ī

Bir hece gibi okunan iki sesli harfler

ـَو = av

ـِی = ay

ـِی = iyy

ـَو = uvv

(*) kelime başında olduğu zaman gösterilmemiştir.

(1) Prof. Dr. Azmi Yüksel'in "Çağdaş Arap Edebiyatından Seçmeler" isimli kitabındaki transkripsiyon sistemi esas alınmıştır.

I. BÖLÜM

HAYATI VE ESERLERİ

A. HAYATI :

Nacîb Maḥfûz, 11 Aralık 1911 tarihinde Kahire'nin al-Camâliyya semtinde doğdu (2). Doğum tarihi, Raoul Makarî-us'un "Cağdas Arap Edebiyatı Antolojisi" isimli Fransızca eserinde 1912 olarak verilmiştir. Orta tabakadan bir aileye mensuptur. İki kız ve iki erkek kardeşi olup, kendisi en küçükleridir (3). Çocuk yaşta iken epilepsi hastalığına yakalanmış ve bu sebeple bir süre evden dışarı çıkamamıştır. Gençlik çağına geldiğinde kızkardeşleri evlenmiş, ağabeylerinden biri kimya öğretmeni, diğeri ise Sudan'da Subay olmuştu. 1937 yılında küçük bir devlet memuru olan babası, Abd al-Âzîz Efendi ölünce annesiyle birlikte yatalı kalmıştı (4).

Daha altı yaşındayken annesiyle al-Camâliyya'dan Kahire'nin modern bir mahallesi olan al-Abbâsiyya'ya taşındılar. Çocukluk yıllarının geçtiği bu mahalleler kendisinde büyük izler bırakacak, hikaye ve romanlarında olayların çoğu burada geçecektir. 1954 yılında evleninceye kadar annesiyle beraber oturdu. Yaptığı bu evlilikten de Ummü Kalsûm ve Fâtîma isimli iki kızı dünyaya geldi. Asıl adı ise; Nacîb Maḥfûz Abd al-Âzîz'dir. İlk yazdığı eserlerinde adını bu şekilde kullanmıştır. Daha sonra babası

(2) Sûkrî, Gâlib, Nacîb Maḥfûz min al-Camâliyya ilâ Nobel,

I. Baskı, 1988- Vazârat al-İclâm, s.11

(3) al-Farac, al-Sayyid Aḥmad, Adab Nacîb Maḥfûz va

İşkâliyyah al-Sirâf Bayn al-İslâm va'l Taḡrîb, I. Baskı,

1990-Dâr al Vafâ, al-Kâhira, s.22

(4) al-Sayḥ, İbrâhîm, Mavâkıf İctimâ'iyya va Siyâsiyya fî

Adab Nacîb Maḥfûz, 3. Baskı, 1987-Maktaba al-Şurûk, s.17

nin ismi olan 'Abd al-'Azîz ismini bırakarak, yalnızca Nacîb Maḥfûz ismini kullanmaya başlamış ve bu isimle tanınmıştır. Bu isim kendisine o dönemde Kahire'de meşhur olan doğum doktoru Nacîb Maḥfûz Paşa'nın isminden esinlenerek, babası tarafından verilmiştir (5).

İlk ve orta öğretim çağındayken arkadaşları ile bol bol futbol oynar ve Ummü Kalsûm gibi ünlü şarkıcıları dinlerdi. Futbolda Zamâlik takımını tutar ve bu takımın en gözde futbolcularından Husayn Hicâzî'yi kendine örnek kabul ederdi. Onun futbol hobisi, onu okumaya yönelten sebeplerden birisiydi. Hatta kendisi de lisede okurken, okul futbol takımında oynayan bir arkadaşının, kendisini okumaya yönlendirdiğini söyler. Zamâlik takımını tutmanın yanında, dünya futbol takımlarından Brezilya ve İtalya milli takımlarını beğenir, bu takımların müsaabakalarını takip ederdi (6).

Futbolla uğraşması, roman okuması ve Ummü Kalsûm'un şarkılarını dinlemesiyle birlikte Arapça, Tarih, Fen Bilgisi ve Matematik derslerinde çok başarılı bir öğrenciydi. Bunların yanı sıra İngilizce ve Fransızca'da zayıftı (7).

Lise öğrenimini tamamladıktan sonra, Kahire Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümüne başladı. Bu bölümde öğrenci iken çok başarılı ilk üç öğrenciden birisiydi. Okulda oluşturulan kurul tarafından seçilen iki öğrenci, felsefe ihtisası için Fransa'ya gönderilecekti. Dönüşlerinde de Felsefe Bölümünde Öğretim Üyesi olarak görev alacaklardı. Bir şanssızlık olarak Nacîb Maḥfûz bu bursu

(5) Sükrî, Gâî, , a.g.e., s.11

(6) al-Farac, al-Sayyid Aḥmad, a.g.e., s.28

(7) a.e., s.29

kazanamadı. Böylece Üniversite Öğretim Üyesi olarak çalışmaktan ve akademik kariyer kazanmaktan mahrum kaldı (8).

Kendi iç dünyasında felsefe alanında mı, yoksa edebiyat alanında mı eser vermesi gerektiğinin kavgasını verdikten sonra edebiyatı, duygu ve düşünceleri ile dünya görüşünü ifade etmek için bir araç kabul etti (9). 1932 yılında Felsefe Bölümünde öğrenci iken bir eğitim çalışması olarak Yazar James Bake'nin 13 bölümden oluşan "Mısır al-Kadîma" (eski Mısır) isimli kitabını İngilizceden Arapçaya çevirdi. Bu çevirisi Salâma Mûsâ'nın çıkardığı "al-Macalla al-Cadîda" dergisinde bölümler halinde yayınlandı (10).

Maḥfûz'un yazı hayatına başlama tarihi olarak değişik görüşler mevcuttur; Nabîl Farac'ın "Nacîb Maḥfûz Hayâtuhu va Adabuhu" isimli kitabında 1931 yılında sosyal ve felsefe içerikli makaleler yazarak başladığı ifade edilmekte (11). Prof. Dr. Azmi Yüksel'in Hamdi Sakkut'un "Modern Arap Edebiyatı İncelemeleri" isimli eserinin "Nacîb Maḥfûz'un Kısa Hikayeleri" bölümünden yaptığı çeviride 1930 olarak verilmiş (12) ise de, ülkemizde yayınlanan Kitap Dergisinin Aralık 1988 sayısında "al-Macalla al-

(8) Şükrî, Gâî, . a.g.e., s.11

(9) a.e., s.12

(10) a.e., s.70

(11) Farac Nabîl, Nacîb Maḥfûz Hayatuhu va Adabuhu, 1986, s.36

(12) Sakkut, Hamdi, Nacîb Maḥfûz'un Kısa Hikayeleri, Çeviren: Prof.Dr. Azmi Yüksel, Doğu Dilleri Dergisi, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara-1985, Cilt. IV, Sayı 1'den ayrı basım, s.133

Cadîda" dergisinde yayınlanan makale ve hikayeleriyle 1928 yılında başladığı belirtilmektedir (13).

Dedektif hikayelerine ve sinemaya olan tutkusu küçük yaşlarda başladı. Yazı hayatına da bu tür hikayeler yazmakla başladığı bilinmektedir. Zamanın tanınmış yazarı Hâfız Nacîb'in dedektif hikayelerini taklit ediyordu. Bu dönemde etkilendiği yazarlardan birisi Muştafa Lutfî al-Manfalûţî (1876-1924)'dir. Onun romantik hikayeleri hemen hemen okur-yazar olan tüm gençlik tarafından zevkle okunuyor ve taklit ediliyordu. Okul ödevlerinde öğrenciler kendisinden sık sık alıntılar yapıyorlardı. Manfalûţî dile hakimdi, eski ve yeninin ortasında bir üslup kullanıyor, cümlelerin müziksel değerine, secili oluşuna dikkat ediyordu. Bu üslup özelliği yanısıra okuyucunun zevkini birinci planda tutuyor, toplumsal sorunları işliyor ve duygulara hitap ediyordu. Bu bakımdan kendisinden etkilenenler çoktu. Maḥfûz, geleneksel türde şiir yazmayı da denedi. Ancak, kendisine zor geliyor olmalıydı ki, daha sonraları vezin ve kafiyei bir kenara bırakarak serbest şiire geçti. Serbest şiire geçmesinin bir başka sebebi de bazı şairlerin kabul ettikleri gibi, geleneksel vezin ve kafiyei çok sınırlayıcı olması ve toplumsal ve güncel sorunların serbest vezinle daha iyi ve kolaylıkla işlenebileceğine inanması olabilir (14).

Maḥfûz, yine bu yıllarda Mısır'ın tanınmış yazarı olan Tâhâ Husayn'ın otobiyografisi al-Ayyâm'ı okur ve bundan esinlenerek kendisi de bir otobiyografi yazmaya

(13) Kitap Dergisi, Aralık-1988, Sayı 22, S.7

(14) Yüksel, Azmi, Nacîb Maḥfûz ve Zukâk al-Midakk'ı, s.3
(Yayınlanmamış Makale)

heveslenir. Ancak, al-A'vâm adını verdiği bu gençlik dönemine ait çalışmasını hiç yayınlamaz. Tâhâ Husayn'ın adı geçen bu eseri daha sonraki yıllarda çok popüler olacak ve birkaç yabancı dile çevrilecektir (15).

Edebiyata düzenli bir şekilde yönelmesi Universityi bitirdikten sonra başlamıştır. Dünya Edebiyatıyla da Grekler döneminden 1930 yılına kadar olan edebiyat tarihini ve edebi akımları bir bütün olarak inceleyen John Drinkwater'in "The Outline of Literature" isimli kitapla tanışmıştır. Bu kitap onu dünyada büyük yazarlardan bir çoğunun eserlerini okumaya yönlendirmiştir. Tolstoy'un "Savaş ve Barış" ını, Dostoyevsky'nin "Suç ve Ceza" ve "Düşman Kardeşler" isimli kitaplarını okumuştur. Kendisi de roman alanında Tolstoy ve Dostoyevsky'den, kısa hikayecilik alanında Chechkof ve Maupassant'dan etkilendiğini söyler (16).

Tiyatro alanında ise, William Shakespeare'in tiyatrolarını sevmektedir. Shakespeare'den sonra Eugene O'Neill, Henrik Ibsen ve August Strindberg'den okumuştur. Amerikan Edebiyatından en çok hoşuna giden Herman Melville'in "Moby Dick" isimli romanı olmuştur. Maḥfûz'a göre bu roman dünyanın en güzel romanı olmasa bile en güzel romanlarından birisidir. Okuduğu diğer yazarlardan bazıları da şunlardır; Turgenev, Anatole France, Flaubert, Malraux, Mauriac, Sartre, Camus, Wills, Galsworthy, Shaw, Huxley, Lawrence, Mann, Goethe, Dos Passos, Tennessee Williams ve Arthur Miller (17).

(15) a.e., s.4

(16) Sükrî, Gâî, a.g.e., s.13

(17) Davvâra, Fu'âd, Nacîb Maḥfûz min al-Kavmiyya ilâ al-Âlamiyya, Hay'ah al-Miṣriyya al-Âmma li'l-Kuttâb-1989, s.212-214

Onun akli ve psikolojik yapısının oluşmasında katkısı olanların en önemlileri Tâhâ Husayn, ‘Abbâs Maḥmûd al-‘Aḳḳâd’dır. ‘Aḳḳâd’dan kendisini bir yazar olmaya hazırlamayı, Tâhâ Husayn’dan akılcılığı ve batıyla verimli iletişim kurmayı almıştır. Tâhâ Husayn ve ‘Aḳḳâd’ın romanlarının Maḥfûz’un edebi hayatında herhangi bir rolü yoktur. Onun edebi hayatında asıl rolü olan Tavfîḳ al-Ḥakîm’dır. Zaten öğrenciliğinin son yıllarında okuduğu ‘Avdat al-Rûḥ ve Yavmiyyât Nâib fî al-Aryâf isimli iki romanı onun zihninde ve vicdanında derin izler bırakmıştır (18).

Felsefe tahsili yapmış olması itibariyle, tanınmış birçok filozofun eserlerini okuduğu da muhakkaktır. Bu konuda kendisine sorulan bir soruya verdiği cevapta şöyle demektedir: "Süphesiz felsefe genel anlamda benim kişiliğimin oluşmasında, düşüncelerimin gelişmesinde ve eğitimimde etkili olmuştur. Ancak, dikkatinizi şu noktaya çekmek isterim ki, üniversitede okuduğum sıralarda, ellili ve altmışlı yıllarda veya şimdilerde olduğu gibi, felsefe hocalarımız belli bir akımı temsil etmiyorlardı. Bizim günlerimizde felsefi düşünce henüz yüzeyseldi, dolayısıyla belli bir fikirsel kuram oluşturmaya pek müsait değildi. Bu durum gerek üniversitede, gerekse dışarıda böyleydi. Çeşitli filozofların dünya görüşleriyle yakından ilgilendim, ancak bunların hiçbirine bağlanmadım. Bununla birlikte birtakım filozoflardan etkilenmediğimi de söyleyemem. İbni Sina ve Farabi’nin yanısıra Sartre, Descartes, Kant ve Schopenhauer’i çok sevdiğimi belirtmek isterim. Nietzsche’yi büyük bir istekle okudum, ancak hayatımda, bir nevi zühd yaşantısına yönelmekle sert, inatçı ve kızgın Nietzsche-

(18) al-Sayḥ, İbrâhîm, a.g.e., s.29

che'den tamamen ayrılmaktayım" (19).

Kendisiyle öğrencilik yıllarında ve daha sonra ilgilenen kişi, sosyalist görüşleri ve halk kültürünün savunuculuğu ile tanınan Salâma Mûsâ (1887-1958)'dir. Dostoyevski'nin "Suç ve Ceza" sını da Arapça'ya çeviren Mûsâ'nın otuza yakın eseri vardır. Paris'te okumuş ve oradan çok etkilenmiştir. Daha sonra İngiltere'ye geçerek Fabian Society'nin üyeleri ile de tanışmış ve İngilizlerin pragmatizminden de etkilenmiştir. Nacîb Maḥfûz, kendi ifadesine göre ondan bilime, sosyalizme ve hoşgörüye inanmayı öğrenmişti. Maḥfûz bununla da kalmamış Mûsâ'nın bir sosyalist olarak ilgi duyduğu Darwin, Freud, Marx ve Tolstoy'u zevkle okumuş ve Mısır'ın firavunlar devrine ait bilgiler de toplamıştır. Daha sonraları kendisiyle tanışmış ve onun al-Macalla al-Cadîda isimli dergisinde yazılar yazmıştır (20). Zaten Maḥfûz'u genel olarak yazmaya, özel olarak da roman yazmaya teşvik eden de O'dur. Maḥfûz onun için "O büyük bir öğretmendir, ne geçmişte ne de şu anda onun gibi yetenekleri keşfeden ve bu yeteneklerin gelişmesine yardımcı olacak kişiler nadirdir" demektedir (21).

1934 yılında Felsefe Bölümünü bitiren Maḥfûz, bir süre Üniversitede sekreterlik görevi yapmış ve 1938 yılında Vakıflar Bakanlığında memurluğa başlamıştır. Daha sonra da memuriyette yükselerek Kültür Bakanlığı, Sinema Eserlerini İnceleme Dairesi Başkanı olmuştur.

Maḥfûz bir memur olmanın yanısıra edebi eserler vermeye de devam ediyordu. al-Macalla al-Cadîda ve al-

(19) Yüksel, Azmi, a.q.e., s.13

(20) a.e., s.5-6

(21) Sükrî, Gâî, a.q.e., s.98

Mârifâ Dergilerinde makaleler ve kısa hikayeler yazıyordu. 1938 yılında, Hams al-Cunûn isimli, içerisinde 28 kısa hikaye bulunan ilk hikaye kitabı yayınlanmıştır. Bu hikaye kitabında kendisinden önce Arap dünyasında modern kısa hikayecilik çığını açan Maḥmûd ve Muḥammad Taymûr Kardeşlerin etkisi görölmektedir.

Maḥfûz'un hayatını anlatan bu bölümde eserlerinden önemli ve bazı özellikler arzedendenleri verirken, yayınlanan tüm eserlerini yayın tarihlerinin kronolojik sırasına göre "ESERLERİ" kısmında sıralamaya çalışacağım.

Maḥfûz 1946 yılında yayınlanan Hân al-Halîliyy isimli romanıyla, Mısır Dil Kurulu Ödölüne layık göröldü (22). 1947 yılında ünlü romanı, Türkçeye de çevirisi yapılan, Kahire'nin al-Ḥusaynî Mahallesiinde bulunan ve romana ismini veren dar bir sokaktaki hayatı anlatan "Zukâk al-Midakḳ"ı yayınlandı. 1952 yılında üç neslin hayatını konu alan ve sonradan çok meşhur olan "Sûlasıyya" (Üçleme)'sinin yazımını tamamladı. Fakat 1952 Arap Devrimi sebebiyle basımı ancak iki yıl sonra al-Risâla al-Cadîda dergisinde gerçekleşebildi. 1956 ve 1957 yıllarında "Bayn al-Ḳaşrayn, Ḳaşr al-Savk ve al-Sukkarıyya" isimli olmak üzere üç cilt halinde basıldı. Maḥfûz bu eseriyle Devlet Edebiyatı Ödölünü de aldı.

Maḥfûz, her Mısırlı gibi 23 Ocak 1952 Arap Devrimi sebebiyle 1952-59 yılları arasında edebiyattan uzak düştü. Kendisi bu dönemde yazmak için bir çok konunun olduğunu, ama yazma isteğinin olmadığını söylemektedir (23). Edebiyattan bir süre uzak düşmesinin ardından 1959 yılında

(22) al-Şayḥ, İbrâhîm, a.g.e., s. 48

(23) al-Farac, al-Sayyid Aḥmad, a.g.e., s.44

Muhammad Husayn Haykal'ın çıkardığı al-Ahrâm gazetesinde dizi halinde "Avlâdu Hâratinâ" isimli alegorik romanını yayınlamaya başladı. Yedi yıllık aradan sonra bu romanın yayınlanması Nacîb Maḥfûz'ın isminin yeniden doğması idi. Bu romanın yayınlanmasıyla birlikte muhafazakar kesimde kıyamet koptu. Bazıları, Maḥfûz'un yargılanmasını isterken, bazıları da romanın yayınının durdurulmasını istediler. Hatta birçok yerde protesto gösterileri bile oldu. Çünkü bu kitapta cennet, cehennem, Peygamber, Allâh ve Melek gibi dini kavramlar, o dönemde alışılmamış bir şekilde ele alınıyordu. Romanın yayınının durdurulması istenmesine rağmen Haykal yayının durdurulmasını kabul etmedi ve romanın tamamı al-Ahrâm gazetesinde yayınlandı. Fakat bir kitap olarak basılması ancak on yıl sonra, Beyrut'ta 1967 yılında gerçekleşebildi.

1967 yılında meydana gelen Arap - İsrail savaşında Mısır'ın askeri yenilgisi, her Mısırlıyı olduğu gibi Maḥfûz'u da etkileyerek onun bir müddet yazı hayatından uzak kalmasına sebep olmuştur (24).

Nacîb Maḥfûz'un hayatı bugüne kadar Mısır'da geçmiştir. Zaten hikaye ve romanlarında geçen olayların çoğunluğu Kahire'de geçmektedir. Ayrıca Maḥfûz hayatında yalnızca birkaç günlüğüne olmak üzere Kültür Bakanlığının resmi bir göreviyle Yugoslavya'ya ve Mısırlı Edebiyatçılar Heyetiyle Yemen'e gitmiştir. Ama Maḥfûz'un kendi ülkesinin dışına çıkmaması onun fikriyatını, eserlerinde anlattığı olayları, vermek istediği mesajları kısıtlamamış, aksine o okuduğu batılı yazarların eserleriyle birlikte, ülkesinde ilişki kurduğu yabancı misyon seferleriyle dünya görüşü

(24) a.g.e., s.22

kazanmış ve eserlerinde bütün insanlığa hitap ederek, evrensel bir mesaj vermeye çalışmıştır (25).

Nacîb Maḥfûz eserlerini kaleme almaya devam etmenin yanında memuriyetine de devam etmektedir. Çalışmış olduğu Kültür Bakanlığında en yüksek dereceli devlet memurluğu olan Bakanlık Müsteşarlığı görevine tayin edilmiş ve 1971 yılında emekliye ayrılincaya kadar da bu görevini sürdürmüştür. Emekliye ayrılmasıyla birlikte Maḥfûz'un eski rüyaları gerçekleşmeye başlamıştır. Çünkü o, kendi ifadesiyle "görevin bağlayıcılığından kurtularak hayatın gürültü, problem ve sorumluluklarından uzak, edebi ürün vermeye tam bir fırsat" bulmuştur (26).

Emekliye ayrılmış olduğu 1971 yılından bu yana da al-Ahrâm Gazetesinde yazar olarak çalışmakta ve halen Kahire'de ikamet etmektedir.

13 Ekim 1988 yılında, İsveçre'nin Stockholm Kentinde faaliyet yürüten İsveç Akademisi kararına göre Nobel Edebiyat Ödülü Maḥfûz'a verilmiştir. Maḥfûz Arap Dünyasından bu ödüle layık görülen ilk kişi'dir.

Ödüle layık görülen Nacîb Maḥfûz 15. Ekim 1988 tarihli al-Sark al-Avsat gazetesinde yayınlanan bir röportajında, Nobel'e ilişkin ödül öncesindeki düşüncelerini şöyle ifade etmektedir: "Şahsen ben, özellikle son yıllarda, Nobel Ödülünü alacak kişiyi tesbit için kullanılan ölçülerin pek sağlıklı olmadığını düşünüyordum. Oldukça şüpheliydim bu konuda. Zira söz konusu ölçütler, nesnel ve eleştirisel değerlendirmeler sonucunda değil, politika ve ırk esaslarına dayanılarak belirleniyordu. Bu nedenle be-

(25) Şukrî Gâlib, a.g.e., s.19

(26) Farac, Nabîl, a.g.e., s.30

nim ya da Arap dünyasından bir başka yazarın bu ödüle layık görülebileceğini hiç mi hiç tahmin etmiyordum. Birçok arkadaşım da bu karamsarlık söz konusuydu."

Nitekim ödülün, böylesine karamsar bir havanın hüküm sürdüğü bir sırada verilmesi, Nobel'in Arap dünyasında büyük puan toplamasına neden oldu. Ödül gerekçesi, "Nacîb Maḥfûz'un, gerek keskin görüşlü bir realizmin, gerek ısrarlı bir çok yönlülüğün belirlediği, ayrıntı zenginliği ile dolu eserleriyle, bütün insanlık için geçerlilik taşıyan Arap anlatı sanatını biçimlendirmesi" olarak açıklanmıştı.(27)

Arap dünyasında vermiş olduğu edebi eserlerle belli bir yere gelmiş olan Maḥfûz, almış olduğu 1988 Nobel Ödülüyle birlikte dünya çapında da ün yapmış, romanlarının ve kısa hikayelerinin bir çoğu İngilizce, Fransızca, Rusça, İbranice ve Türkçe olmak üzere birçok dile çevrilmiştir. Seksen yaşını aşmasına ve yaşlılığın verdiği hastalıklara rağmen hala edebi eser vermeye devam etmektedir.

(27) Bender, Lütfullah, Kitap Dergisi, Aralık 1988, Sayı 22, Sayfa 6.

B. EBERLERİ : (28)

BA. ROMANLARI :

1. Abas al-Akdâr, tarihi roman, 1939 yılında Kahire'-de Matbaa al-Macalla al-Cadîda'da basılmıştır. 1982 yılında onuncu baskısı yapılmıştır.

2. Râdûbîs, tarihi roman, 1943'te Kahire'de Maktaba Mısr'da basılmış ve 1981'de onuncu baskısı yapılmıştır.

3. Kifâh Tıybah, tarihi roman, 1944'te Kahire'de Maktaba Mısr'da basılmış ve 1979'da onuncu baskısı yayınlanmıştır.

4. al-Kâhira al-Cadîda, 1945'te Maktaba Mısr'da basılmış ve 1983'de onikinci baskısı yayınlanmıştır.

5. Hân al-Halîlî, 1946'da Kahire'de Maktaba Mısr'da basılmış ve 1979'da onuncu baskısı yayınlanmıştır.

6. Zukâk al-Midak, 1947 yılında Kahire'de Maktaba Mısr'da basılmış ve 1982'de onuncu baskısı yayınlanmıştır.

7. al-Sarâb, 1948 yılında Kahire'de Lacna al-Naşr li'l- Câmî'yyîn tarafından basılmıştır. Ayrıca 1961 yılında Maktaba Mısr'da basılmış ve 1984'te onikinci baskısı yayınlanmıştır.

8. Bidâya va Nihâya, 1949'da Maktaba Mısr'da basılmış ve 1984 yılında onördüncü baskısı yayınlanmıştır. Ayrıca 1946 yılında da Dâr Rûz al-Yûsuf'ta bastırılmıştır.

9. Bayn al-Kaşrayn, 1956'da Kahire'de Maktaba Mısr'da bastırılmış ve 1983 yılında onikinci baskısı yayınlanmıştır.

(28) 'Abd al-Hâdî, Muḥammad Fathî, 'Âlam al-Kuttâb Dergisi, Mart 1990 sayısı, s.158- 168; GÂLÎ Şükrî, a.g.e., s.131-132

10. Kaşr al-Savk, 1957'de Kahire'de Maktaba Mıŝr'da ilk baskısı yapılmış ve 1984 yılında onikinci baskısı yayınlanmıştır.

11. al-Sukkarıyya, 1957'de Maktaba Mıŝr'da ilk baskısı yapılmış ve 1984'te onbirinci baskısı yayınlanmıştır.

12. al-Lıŝŝ va'l-Kılâb, 1961 yılında Maktaba Mıŝr'da basıtırlmıŝ ve 1980'de onuncu baskısı yayınlanmıştır.

13. al-Summân va'l-Harîf, 1962'de Maktaba Mıŝr'da ilk baskısı yapılmış ve 1984 yılında sekizinci baskısı yayınlanmıştır.

14. al-Tarîk, 1963 yılında Maktaba Mıŝr'da ilk baskısı yapılmış ve 1984 yılında sekizinci baskısı yayınlanmıştır.

15. al-Saĥĥâz, 1965'te Maktaba Mıŝr'da basılmış ve 1982'de yedinci baskısı yayınlanmıştır.

16. Sarsara Favk al-Nîl, 1966'de ilk baskısı yapılmış ve 1983'de altıncı baskısı yayınlanmıştır.

17. Mirâmâr, 1967'de Maktaba Mıŝr'da basılmış ve 1979'da beşinci baskısı yayınlanmıştır.

18. Avlâdu Ĥaratinâ, 1967 yılında Beyrut'ta Dâr al-Adab tarafından bastırılmıştır.

19. al-Marâya, 1972'de Maktaba Mıŝr'da basılmış ve 1980 yılında beşinci baskısı yayınlanmıştır.

20. al-Ĥubb Taĥt al-Matar, 1973'de Kahire'de Maktaba Mıŝr'da basılmış ve 1980 yılında dördüncü baskısı yayınlanmıştır.

21. al-Karnak, 1974 yılında Maktaba Mıŝr'da ilk baskısı yapılmış ve 1986'da yedinci baskısı yayınlanmıştır.

22. Hikâyât Ĥaratinâ, ismi semtimizin hikayeleri olmasına rağmen, romanlar içerisinde değerlendirilmektedir. 1975 yılında Maktaba Mıŝr'da yayınlanmış ve 1986'da

altıncı baskısı yayınlanmıştır.

23. Kalb al-Layl, 1975'te Maktaba Mısır'da basılmış ve 1981 yılında üçüncü baskısı yayınlanmıştır.

24. Hażrat al-Muhtaram, 1976'da Maktaba Mısır'da basılmış ve 1983'te dördüncü baskısı yayınlanmıştır.

25. Mulhima al-Harâfîs, 1977 yılında Maktaba Mısır'da basılmış ve 1985'te dördüncü baskısı yayınlanmıştır.

26. ‘Aşr al-Hubb, 1980 yılında Maktaba Mısır'da yayınlanmış ve 1987'de ikinci baskısı yapılmıştır.

27. Afrâh al-Kubba, 1981 yılında Maktaba Mısır'da basılmış ve 1987'de üçüncü baskısı yayınlanmıştır.

28. Layâlî Alf Layla, 1982 yılında Maktaba Mısır'da ilk baskısı yapılmış ve 1987'de üçüncü baskısı yayınlanmıştır.

29. al-Bâkî min al-Zaman Sâ‘ah, 1982'de Maktaba Mısır'da basılmış ve 1985'de ikinci baskısı yapılmıştır.

30. Rihla Ibn Fatûmah, 1983 yılında Maktaba Mısır'da ilk baskısı yapılmıştır.

31. al-‘Âiş fî'l-Hakîka, 1985 yılında Kahire'de Maktaba Mısır'da ilk baskısı yayınlanmıştır.

32. Yavm Katl al-Za‘îm, 1985'te Maktaba Mısır'da ilk baskısı yayınlanmıştır.

33. Hadîs al-Sabâh va al-Masâ‘, 1987'de Maktaba Mısır'da ilk baskısı yayınlanmıştır.

34. Kaştamir, 1988 yılında Maktaba Mısır'da ilk baskısı yayınlanmıştır.

B.B. HİKAYELERİ :

1. Hams al-Cunûn, 1938 yılında al-Macalla al-Cadîda isimli dergide yayınlanmıştır. Daha sonra 1960 yılında Maktaba Mısır tarafından ilk baskısı yapılmış ve 1979 yılında onuncu baskısı yayınlanmıştır.

2. Dunyâ Allâh, 1962 yılında Maktaba Mısır'da ilk baskısı yapılmış ve 1978 yılında beşinci baskısı yayınlanmıştır.

3. Bayt Sayyi' al-Sum'ah, 1965 yılında Maktaba Mısır'da ilk baskısı yapılmış ve 1983'de yedinci baskısı yayınlanmıştır.

4. Hammârat al-Kıtt al-Asvad, 1968 yılında Maktaba Mısır'da ilk baskısı yapılmış ve 1985'de yedinci baskısı yayınlanmıştır.

5. Taht al-Mizallah, 1969'da Maktaba Mısır'da ilk baskısı yapılmış ve 1984'de altıncı baskısı yayınlanmıştır.

6. Hikâya Bilâ Bidâya valâ Nihâya, 1971 yılında Maktaba Mısır'da ilk baskısı yapılmış ve 1987'de yedinci baskısı yayınlanmıştır.

7. Sahr al-Asal, 1971'de Maktaba Mısır'da ilk baskısı yapılmış ve 1982'de altıncı baskısı yayınlanmıştır.

8. al-Carîma, 1973 yılında Maktaba Mısır'da basılmış ve 1984'de beşinci baskısı yayınlanmıştır.

9. al-Hubb Favk al-Hažabat al-Haram, 1979 yılında Maktaba Mısır'da basılmış ve 1987'de dördüncü baskısı yayınlanmıştır.

10. al-Saytân Ya'iz, 1979 yılında Maktaba Mısır'da yayınlanmış ve 1987'de dördüncü baskısı yapılmıştır.

11. Ra'aytu fîmâ Yarâ al-Nâ'im, 1982'de Maktaba Mısır'da basılmış ve 1987'de ikinci baskısı yayınlanmıştır.

12. al-Tanzîm al-Sirrî, 1984 yılında Maktaba Mısr'da ilk baskısı yayınlanmıştır.

13. Sabâh al-Vard, 1987 yılında Maktaba Mısr'da ilk baskısı yayınlanmıştır.

14. al-Facr al-Kâzib, 1989 yılında Maktaba Mısr'da ilk baskısı yapılmıştır.

B.C. DİYALOG TURU KİTABI :

- Amâm al-Ârş, 1983 yılında Maktaba Mısr'da ilk baskısı yapılmış ve 1985'de ikinci baskısı çıkmıştır. Firavunlar dönemi Mısır'ından Enver Sedat dönemine kadar yaşamış yöneticilerle hayali diyaloglar şeklinde yazdığı kitabdır.

B.D. CEVİRİ TURU KİTABI :

- Mısr al-Kadîma, Yazar James Bake'nin 13 bölümden oluşan bu kitabını İngilizceden Arapçaya çevirdi ve 1932 yılında Matbaa al-Macalla al-Cadîda'de yayınlandı.

B.E. MAKALELERİ :

1. al-Kâfida al-Sâbiyya, al-Ahrâm gazetesi 20.10.1988 tarih, 37206 sayı, sahife 7.

2. Şukr, al-Ahrâm, 25.10.1988 tarih, 37211 sayı, sahife 9 sütun 7,

3. Vahş al-Fasâd, al-Ahrâm, 27.10.1988 tarih, 37213 sayı, sahife 7, sütun 1,

4. Şurafâ' Lâkin Mucrimûn, al-Ahrâm, 10.11.1988 tarih ve 37227 sayı, sahife 6, sütun 2,

5. al-Hurûc min al-Fakk al-Muftaris, al-Ahrâm, 17.11.1988 tarih, 37234 sayı, sahife 7, sütun 1,

6. al-Sakâfa va al-Hayât, al-Ahrâm, 24.11.1988 tarih, 37241 sayı, sahife 7, sütun 1,

7. al-Takrîm al-Munsiyy, al-Ahrâm, 01.12.1988 tarih, 37248 sayı, sahife 7, sütun 2,

8. Makâl Yunşar li Avval Marrah li Nacîb Mahfûz, al-Cumhûriyya gazetesi, 08.12.1988 tarih, 12764 sayı, sahife 6, sütun 1,

9. al-Mubdi' min Muctama'ih, al-Ahrâm, 08.12.1988 tarih, 37255 sayı, sahife 7, sütun 1,

10. Falsafah al-İsâ'ah, al-Ahrâm, 22.12.1988 tarih, 37269 sayı, sahife 7, sütun 2,

11. al-Fann va Sû' al-Sumâh, al-Ahrâm, 29.12.1988 tarih ve 37276 sayı, sahife 1, sütun 1,

12. Âmm Cadîd, al-Ahrâm, 05.01.1989 tarih ve 37282 sayı, sahife 1, sütun 1,

13. Nacîb Mahfûz Va'l-Mazâhib al-Adabiyya, al-Masâ' gazetesi, 10.01.1989 tarih ve 11583 sayı, sahife 6, sütun 8,

14. Uslûb al-Intihâbat, al-Ahrâm, 12.01.1989 tarih ve 37290 sayı, sahife 7, sütun 1,

15. Haybah al-Hukm, al-Masâ', 19.01.1989 tarih ve 11592 sayı, sahife 3, sütun 1,

16. Nahv Muctama' Lâ Yakûm 'alâ'l-Unf, al-Ahrâm, 19.01.1989 tarih ve 37297 sayı, sahife 7, sütun 1,

17. Kanz li al-Zaman al-Tavîl, al-Ahrâm, 26.01.1989 tarih ve 37304 sayı, sahife 7, sütun 1,

18. al-Âmal Amânah, al-Ahrâm, 02.02.1989 tarih, 37311 sayı, sahife 7, sütun 1,

19. Hâzihi al-Dimukrâtiyyah, al-Ahrâm, 09.02.1989 tarih ve 37318 sayı, sahife 7, sütun 1,

20. Nahv 'Âlam Afzal, al-Ahrâm, 16.02.1989 tarih ve 37325 sayı, sahife 7, sütun 1,
21. al-'Akl Fî al-Yavmiyya, al-Ahrâm, 23.02.1989 tarih ve 37332 sayı, sahife 7, sütun 1,
22. Lafha min 'Âlam al-Zalâm, al-Ahrâm, 02.03.1989 tarih ve 37339 sayı, sahife 7, sütun 1,
23. Nahv al-Takâmül va al-Hazâra, al-Ahrâm, 09.03.1989 tarih ve 37346 sayı, sahife 7, sütun 1,
24. al-Vahda al-Sakâfiyya, al-Ahrâm, 16.03.1989 tarih ve 37353 sayı, sahife 9, sütun 1,
25. Havl al-Intâc, al-Ahrâm, 23.03.1989 tarih ve 37367 sayı, sahife 7, sütun 21,
26. al-Şuhrâh, al-Ahrâm, 30.03.1989 tarih ve 37375 sayı, sahife 7, sütun 1,
27. al-Harb va al-Salâm, al-Ahrâm, 06.04.1989 tarih ve 37382 sayı, sahife 7, sütun 1,
28. Va Şaffafiyyah Uhrâ, al-Ahbâr gazetesi, 10.04.1989 tarih ve 11515 sayı, sahife 4, sütun 1,
29. Da' vah li al-Difâ' 'an al-Nafe, al-Ahrâm, 13.04.1989 tarih ve 37381 sayı, sahife 7, sütun 1,
30. Savra fî al-Ta'lim, al-Ahrâm, 20.04.1989 tarih ve 37388 sayı, sahife 7, sütun 1,
31. al-Rûh al-Riyâziyya, al-Ahrâm, 27.04.1989 tarih ve 37395 sayı, sahife 7, sütun 1,
32. Bayn al-Difâ' Va'al-İslâm, al-Ahrâm, 04.05.1989 tarih ve 37402 sayı, sahife 7, sütun 1,
33. Muvâcaha l-Muşkilât, al-Ahrâm, 11.05.1989 tarih ve 37409 sayı, sahife 7, sütun 1,
34. Bayn al-Kahf va'l-İlm, al-Ahrâm, 18.05.1989 tarih ve 37416 sayı, sahife 1, sütun 1,
35. Humûm al-Şabâb, al-Ahrâm, 25.05.1989-37423 sayı,

sahife 7, sütun 1,

36. Ayna Tazhab Rasâil Udabâinâ, al-Masâ' gazetesi, 28.05.1989 - 11720 sayı, sahife 3, sütun 1, Mahfuz'un hayatının sırlarını ele alan gençliğinde yazdığı 20 özel mektubu içerir.

37. al-Vâciz fî Hâzâ al-Âsr, al-Ahrâm, 01.06.1989 - 37430 sayı, sahife 7, sütun 1,

38. al-Bannâûn Va'l-Muharribûn, al-Ahrâm, 08.06.1989 tarih ve 37437 sayı, sahife 7, sütun 1,

39. Maşrû' li'l-Âmal, al-Ahrâm, 15.06.1989 tarih ve 37444 sayı, sahife 7, sütun 1,

40. Mażâ al-İstikrâr, al-Ahrâm, 22.06.1989 tarih ve 37451 sayı, sahife 7, sütun 1,

41. al-Âmal Hayât, al-Ahrâm, 29.06.1989 tarih ve 37458 sayı, sahife 7, sütun 1,

42. Dâr al-Hikma, al-Ahrâm, 06.07.1989 tarih, sahife 7, sütun 1,

43. al-Nacvâ Bayn al-Aşikkâ', al-Ahrâm, 13.07.1989 tarih ve 37472 sayı, sahife 7, sütun 1,

44. Savra Yûliyah, al-Ahrâm, 20.07.1989 tarih ve 37479 sayı, sahife 7, sütun 1,

45. Nahv Hayah 'İlmiyya Afzal, al-Ahrâm, 27.07.1989-37486, sa. 7, sütun 1,

46. Likay Takûn lanâ Hayât Munîrah, al-Ahrâm, 03.07.1989 -37493, sahife 7, sütun 1,

47. Câiza al-İbdâ', al-Ahrâm, 10.08.1989-37493, sahife 7, sütun 1,

48. Lâ Budda mimmâ Laysa Minhu, al-Ahrâm, 17.08.1989 -37057, sahife 7, sütun 1,

49. 23Ağustos, al-Ahrâm, 24.08.1989-37514, sa.7,sü.1,

50. Ma'a'l-Dimukrâtiyye Dâiman ve Abadan, al-Ahrâm,

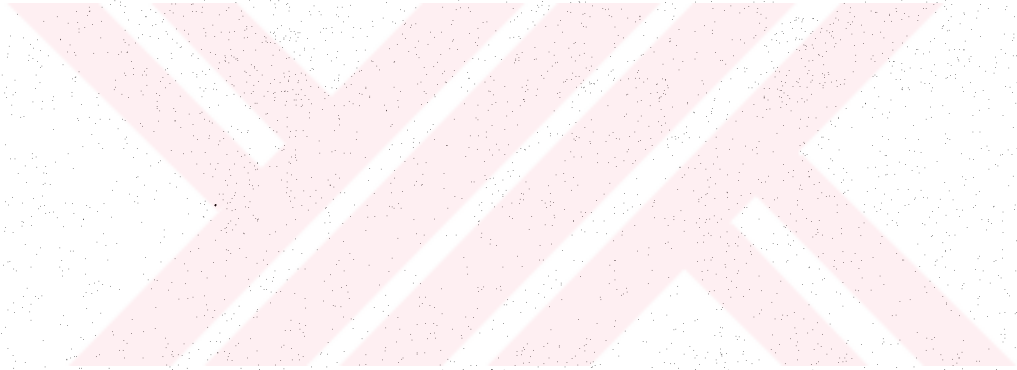
31.08.1989-37521, sahife 7, sütün 1,

51. al-Ummâl, al-Ahrâm, 07.09.1989-37528, sa. 7, sü.1,

52. al-i'âm va'l-Carîma, al-Ahrâm, 14.09.1989-37535,
sahife 7, sütün 1,

53. al-Mağrûc ve ğayr al-Mağrûc, al-Ahrâm, 21.09.1989 -
37542, sahife 7, sütün 1,

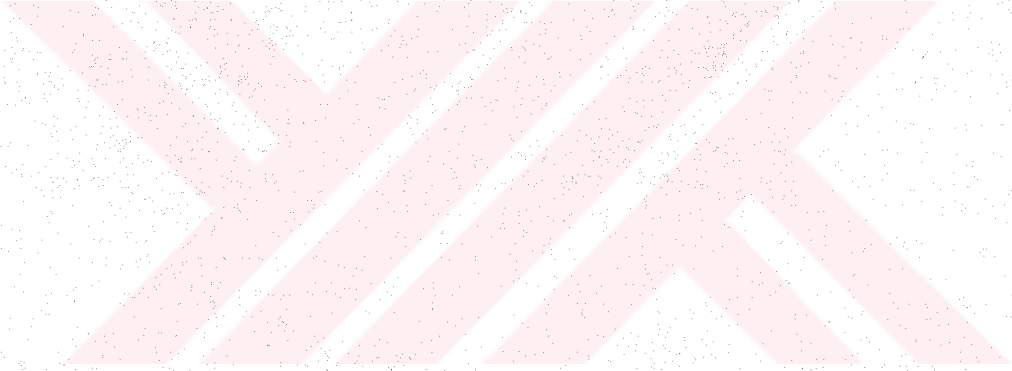
54. al-Fann va al-Târîh, al-Ahrâm, 28.09.1989-37549,
sahife 7, sütün 1,

II. B Ö L Ü M

A. KISA HİKAYECİLİK

B. NACİB MAHFUZ'UN KISA HİKAYELERİ

A. KISA HİKAYECİLİK :

Arap edebiyatında kısa hikaye, Maḳâmât, kahramanlık hikayeleri, atasözleri, hurafeler, efsaneler gibi arap kökenli değildir. Bu edebi tür, doğrudan Avrupa edebiyatının bir etkisi olarak Arap Edebiyatında ortaya çıkmıştır.(1)

Arapça kısa hikayeciliğin önderi olarak, Salîm Buṭrus al-Bustânî kabul edilmektedir. Salîm aynı zamanda bir çok tiyatro ve roman oyunları da yazmıştır. Bazılarının hikayelere, özellikle aşk hikayeleri olursa, değersiz ve baştan çıkarıcı diye karşı çıkmalarına rağmen 19. asrın sonlarında bir çok dergi ve gazeteler bu tür hikayeleri yayınlamışlardır. Ancak başlangıçtaki bir çok hikaye her zaman kaynak gösterilmekle beraber, daha çok Fransızca ve İngilizce'den olmak üzere Avrupa edebiyatından tercüme veya uyarlama idi. Buṭrus al-Bustânî 1870'de "al-Canân" dergisini çıkarmış, Salîm de bu dergiye düzenli olarak makale ve hikayeler yazmıştır. İlk hikaye "Ramyatun min ḡayri Rāmîn"'dir. Yaklaşık 1500 kelimelik bu hikaye 1870'de meydana çıkmıştır. Kısa hikaye ve tefrika romanlar yayınlayan diğer dergiler ise "al-Ḍiyâ" ve "al-Masrîk" idi; fakat bu sonuncusu hayali unsurlara karşı gelerek umumiyetle yazılarını dini ve ahlaki konulara ayırmıştır.

Arapça'daki kısa hikaye türü incelenecek olursa, eski menkıbevi hikayecilikten Avrupai tarzdaki hikayeciliğe doğru bir geçişin olduğu görülür. Asıl önemli değişiklik ise dilde ve üslupta olmuştur. Artık dil ve üslupta nadir kelimeleri kullanma ve belâgat yapma yerine, çevre ve tas-

(1) Makki, al-Ṭâhir Ahmad, al-Kıṣṣa al-Ḳaṣîra, Dâr al-Ma-
cârif, 5. Baskı, Kahire 1988, s.86.

vir ön plana çıkmıştır ki bu durum, roman ve hikayenin gerçek yönlerini teşkil etmekte idi. "Ramyatün min ğayri Râmin" de bunları görmek mümkündür. 19. yüzyılın klasik kelimelerine yervermeyen bu hikayelerin basit üslubu Nâşîf al-Yâzıcî ve Aḥmad Fâris al-Şidyâk'ın üslubundan farklı idi.

Avrupa kısa hikayeciliği ile iletişim kurma çeviri yoluyla olmuştur. Genellikle Fransızca ve İngilizce yazılmış olan İngiliz, Fransız, Amerikan, Rus, İtalyan v.b. edebiyatlarından kısa hikayeler Arapça'ya çevrilmiştir. Bu çeviri hareketinin öncülerinden birisi de Muṣṭafâ Luṭfî al-Manfalûṭî (1876-1924)'dir. al-Nazarât diye bilinen koleksiyonundaki bir çok makaleleri hikaye şeklinde olup, pek çoğu batı kaynaklarından uyarlamadır. Fakat bunların kısa hikaye türüne girdiği pek söylenemez.

Manfalûṭî'nin diğer bir koleksiyonu al-Abarât'dır. Hikayelerin en uzununu 100 sayfayı bulmasına rağmen, bu koleksiyondakileri kısa hikaye türüne dahil etmek mümkündür. Çünkü onlardan pek çoğu 20 ile 30 sayfa arasında değişmektedir. Diğerlerinde olduğu gibi burada da hikayelerin, başlıklarından hemen sonra orijinal (mavzûa) veya çeviri (mutarcama) olup olmadığı belirtilmiştir. Yazarın yabancı dil bilmediği zikredilir, ancak yabancı dil bilmediği halde hikayelerindeki çok güzel işlenmiş tasvirleri yabancı hikayelere dayandırdığı görülmüştür. O, gücü yettiginde ufkunu genişletmek amacıyla bolca tercümeleri okumuştur. Kendisi bu konuda çok istekli olması sebebiyle Avrupa edebiyatından tercüme etmek istemiş, ama yabancı dil bilmediği için bunu yapamamıştır. Bununla da kalmayıp bazı arkadaşlarından bazı eserlerin tercümelerini yapmalarını istemiş, onların tercümelerini kendi üslubuyla kaleme almış-

tır.(2)

al-⁶Abarât isimli kolleksiyonundaki hikayeler kasvetli ve kötümserliğiyle çağdaş okuyucuların zevkine uygun değildir. Yazarın bu kitaptaki orijinal hikayelerinden biri olan The Abyss (Cehennem)' de alkolik olan bir arkadaşının hikayesini anlatır ve tımarhaneye konuluncaya kadarki durumunu tasvir eder. Tercümelerinden biri olan The Victim (Kurban), sevgilisi Armand kendisini terkettiği zaman kalp sektesinden ölen Margaret Gautier'in acıklı hikayesidir.

Mısır ve Lübnan'da binlerce kısa hikaye 1870-1914 yılları arasındaki dergi ve gazetelerde yaygın bir şekilde yer alırken diğer Arap ülkeleri bu konuda çok geride kalmıştır. Suriye gazeteleri bu konuda fazla cazip değildi, fakat Lübnanlı hikaye yazarları tarafından eğitilmiş olan bazı Suriyeliler al-Canân gibi bazı Lübnan dergilerinde yayınlanan kısa hikayeler yazmışlardır. Mustafâ Sâkir'e göre ilk hikaye tercümesi Suriyeli yazar Corci Cabrâîl Balîf tarafından yapılmıştır. Bu hikayenin aslı Fransızca bir hikayeden alınmış ve başlığı Raculun Zû imraatayn (iki karılı adam)'dır. hikaye ilk defa al-Canân dergisinde yayınlanmıştır. Bu yedi sayfalık hikaye meşhur bir avukatın, kocasının terkettiği bir kadın tarafından nasıl sorguya çekildiğini anlatır.

Diğer Arap ülkelerinde kısa hikaye yazımına duyulan ilgi bugün artmaktadır. Tunus'ta 1967 yılından beri Kasas adı verilen bir dergi çıkmaktadır. 1. Dünya savaşından bir kaç yıl önce rehber durumunda bulunan bir iki hikaye bu dergide basılmıştır. Ancak üslub ve düşünce bakımından

al-Adab

(2) Zayf, Şavkî, al-⁶Arabî al-Mu⁶âsır, fî Mısır, Dâr al-Ma-

⁶arif bi Mısır, Kahire-Ts,5,Baskı, s.229

Lübnanlı yazarlarınkinden daha az moderndir. (3)

Arap dünyasında Modern Kısa Hikayeciliğin ilk öncüler-i ise şunlardır;

Muhammad Taymûr (1892-1921): "Fî al-Kıṭâr" isimli kısa hikayesiyle Modern Arap Hikayeciliği doğmuştur. Avrupa kültürüyle olan doğrudan ve sağlam iletişimi onun iyi eserler vermesine sebep olmuştur. Hikayelerinin konuları genellikle çiftçiler ve onların çektiği sıkıntılar, memurlar ve bozuk yönleri, kadın ve sorunlarıdır. Kullandığı dil kelime oyunlarından uzak anlaşılır bir dildir. Hikayelerinde üslup olarak; genelde Fransız edebiyatından özel olarak Maupassant'dan etkilenmiştir. Sovyet Şarkiyatçı Kraskovskiy (1883-1951) onu "Mısır hikayesinin kurucusu, modern sosyal hayatın gerçekçi tasvirini yapan ilk kişi" olarak görür. Onun ölümünden sonra kısa hikayeleri "Mâ Tarâhu al-Uyûn" isimli bir kitapta toplanmıştır.

Mahmûd Taymûr (1894-1973): Kısa hikayecilik bununla birlikte hızlı ilerleme kaydetmiştir. Ağabeyisi Muhammad Taymûr'u tiyatro alanında geçemediyse de hikayecilikte ondan önde sayılmaktadır. Maupassant ve Checkov'u çok okumuş ve onlardan etkilenmiştir. Bu etkiden kitaplarının bir çoğunda bahsetmiş ve Maupassant'ı "Hikayeciliğin büyük önceri" olarak saymıştır. Hikayelerinin konuları Mısır hayatından alınmıştır. Kahramanları ise, çiftçiler, memurlar, zanaatkarlar, tüccarlar ve bunlarla ilişki içinde olan kişilerdir. "Sayh Cum'a va KıṣaṣUhrâ" isimli ilk hikaye kitabı 1925 yılında yayınlanmıştır. Kullandığı dilin sade,

(3) Savran, Ahmet, 19. YY. Osmanlı Döneminde Yeni Arap Edebiyatı, Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Yayını, Erzurum-1991, s. 157-160.

net ve anlaşılır olması hikayelerinin başka dillere çevrilmesine olanak sağlamıştır.

Şahhâta (Ölm.1961) ve İsâ Ubayd (Ölm.1923) Kardeşler de kısa hikayecilik alanında ilk eser verenlerdendir. Her iki kardeşin hikayeleri de düzeylerini korumaya çalışan orta tabakadan aileleri, rahibe okulunda okuyan genç kızları konu edinmektedir. İsâ Ubayd'ın "İhsân Hânım" (1921) ve "Surayyâ" (1922) isimli iki hikaye kitabı, Şahhâta Ubayd'ın ise "Dars Mu'lim" (1922) isimli bir hikaye kitabı vardır.

Mahmûd Tâhir Lâşîn (1895-1954) : Asıl mesleği mühendis olan Lâşîn bir hobi olarak edebiyatla ilgilenmektedir. Türk asıllı Mısırlıdır. Hikayecilik sanatıyla toplumsal reform mesajının sentezini yapan Dickens, Turgenev ve Dostoyevsky gibi batıda önde gelen hikayecilerden etkilenmiştir. Hikâyeleri çok evlilik, yabancılarla evlenme, sarhoşluk ve hayat kadınları konularını işlemektedir. Bu alanda "Suhriyya al-Nây" (1926), "Yuhkâ An" (1928) ve "al-Nikâb al-Tâir" (1940) isimli üç eser vermiştir.

Bir kısa hikâyede olması gereken unsurları şöyle sıralayabiliriz:

1. Kısa hikâyede üçüncü tekil şahıs veya birinci tekil şahıs zamiri kullanılır.
2. Tasvirler ve diyaloglara yer verilir.
3. Kısa hikaye bir soruyla son bulmalıdır.
4. Güzel bir kısa hikaye bir olayla başlar.
5. Çevremizde meydana gelen günlük olayları içermelidir.
6. İnsanlara bıkkınlık veren uzatmalar olmamalıdır.
7. Giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşmalıdır (4).

(4) Makkî. al-Tâhir Aḥmad, a.g.e., s. 78-95

B. NACÎB MAHFÛZ'UN KISA HİKAYELERİ :

Nacîb Mahfûz herşeyden önce bir romancı olarak ün yapmıştır. Fakat, onun yazı hayatına kısa hikaye yazmayla başladığı gözardı edilmemelidir. Çünkü hikaye kişi ve yer tasvirleri ile olayların anlatılması yönünden romandan daha kolaydır. Ayrıca, okuyucu tarafından okunması da daha az zaman almakta ve bir defada okunabilmektedir.

O dönemde kısa hikaye çok yaygın ve sevilen bir tür olduğundan, Mahfûz gibi genç bir yazarın da ilk denemelerini bu türde yapması, özellikle o devirdeki yaygın güçlükleri dikkate alındığında, normal karşılanmalıdır. Aslında yazılan şeyleri bastırmanın tek yolu gazete ve dergi gibi bir yayın organını ikna etmektir. Bu yayın organları da tabii olarak uzun eserlerden daha çok, kısa hikaye ve makaleleri tercih ediyorlardı (5)

Mahfûz'un bu alandaki ilk hikaye kitabı 1938 yılında yayınlanan Hams al-Cunûn'dur. Bu kitap, yazarın mütevazî yetenegini sergilediği bir deneme olarak görmek ve çok zor bir alana girmeden önce bu kitapla kendini denemesi demek, mümkündür.

Hams al-Cunûn ismi, bu hikaye koleksiyonu içerisindeki ilk hikayenin isminden alınmıştır. Diğer hikayelerin isimleri ise, sırasıyla şöyledir;

al-Żayf, al-Şarîda, Hıyâna fî Rasâil, min Muzakkirât Şâb, al-Hazayân, Yakaza al-Mumyâ, Kaydahunna, Ravż al-Farac, Hâzâ al-Karn, al-Cu, Bazlat al-Asîr, Nahnu Ricâl, al-Şarr al-Ma'bûd, al-Varaka al-Muhlîka, Saman al-Sa'âda, Hulm Sa'ah, al-Saman, Naks al-Umûma, Hayât li al-Gayr,

(5) Sakkut, Hamdi. a.d.e., s.152

Muftarak al-Turuk, Islah al-Kubur, al-Maraż al-Mutabâdil,
Hayât Muharric, Abas Arustukrâtî, Maraż Tabîb, Filfil,
Savt min al-‘Âlâm al-Âhar,

Bu kitap içerisinde yer alan hikayeler, iki grupta incelenebilir. Birinci grup hikayeler, 1910’larda ortaya çıkıp, 1920’lerde iyice gelişen Muḥammad Taymûr Ekolü ya da Modern Kısa Hikaye Ekolü diye bilinen ekolün etkisini taşıyan hikayelerdir. Bu ekolün başta gelen yazarları arasında Muḥammad ve Maḥmûd Taymûr kardeşler, ‘İsa ‘Ubayd, Maḥmûd Ṭâhir Lâşîn ve İbrâhîm al- Mısrî’dir. 1919’da işgalci İngilizlere karşı yapılan ulusal ayaklanmadan da güç ve kuvvet alan bu yazarların başlıca amaçları, milli ve gerçekçi bir edebiyat türü içinde, Mısırlının kişiliğini ortaya koymaktı. Dolayısıyla işledikleri konular genellikle çok evlilik, genç kızların yaşlı erkeklerle evlendirilmeleri, zina, sarhoşluk ve kocasından nefret eden kadınların kanunen boşanma haklarının olmaması gibi yaygın aile sorunları idi. Başka bir özellikleri de mahalli çeşitliliklere yer vermeleri idi. Özellikle Maḥmûd Taymûr alt tabakaya mensup Mısırlılardan, çeşitli karakterlerin portrelerini çizmeye ve onları en ince ayrıntılarıyla anlatmaya çok meraklıydı. Kısa hikayeciliğin bu ilk aşamalarında, yazarların hikayelerini beklenilmeyen ve umulmayan bir sonla bitirebilme tutkuları, kendilerini rastlantılara ve olağanüstü olaylara yer vermeye sürüklemesi normal karşılanabilir. Maḥfûz’un hikayeleri de aynı tip sosyal konuları içermektedir (6).

Hame al-Cunûn’daki ikinci grup hikayeler, Maḥfûz’un Sosyalizme olan eğilimin gittikçe arttığını göstermekte-

(6) a.e., s.126

dir. Fakat görüşlerini yazı dilinde en güzel şekilde nasıl ifade edebileceğini henüz bilmemektedir. Daha da açıkçası sosyalizm hakkındaki düşünceleri henüz açıklık kazanmış değildir (7).

Sanat bakımından Hams al-Cunûn'daki hikayeler sıradan ya da orta derecede kabul edilebilir. En önemli kusurları, rastlantılar, muhtemel olmayan olaylar, yapmacık etkiler ve umulmadık sonları içermeleridir. Fakat, unutulmamalıdır ki, yukarıda sayılan şeyler bu dönem hikayelerinin ortak kusurlarıdır. Maḥfûz, sosyal eleştirilerini bazen dolaylı ya da ince ve kurnazca yapmak yerine, doğrudan doğruya yapmaktadır. Bu hikayelerin bir çoğu, yüzeysel ve yapmacık olup derin anlamdan yoksundur. Aslında bazıları, insana sanki roman özetleriymiş gibi bir intiba vermektedir. Kullandığı dil, çoğu zaman süslü ve tantanalı olup, sık sık da klişeleşmiş deyim ve tabirleri kullanmaktadır. Fakat bu hikayeler Maḥfûz'un ilk denemeleri olup, fazla üzerlerine varılmamalıdır (8).

Hams al-Cunûn'da dikkati çeken tek hikaye Bazlat al-Asîr (Esir'in gayreti)'dir. Bu hikaye Zagâziq tren istasyonuna her gün sigara için giden Caḥṣa adlı bir genç hakkındadır. Hizmetçi bir kızı sevmektedir. Fakat kız temiz bir takım elbisesi ve bir çift ayakkabısı olan bir şöförü ona tercih etmektedir. Birgün İtalyan savaş esirlerini taşıyan bir tren, istasyonda durur. Caḥṣa sigaralarını bir savaş esirinin ceket ve pantolonu ile trampa eder ve onları giyer. Fakat son dakikada, ayakkabıya da ihtiyacı olduğunu farkeder. Ancak tren hareket etmeye başlamıştır bile.

(7) a.e., s.127

(8) a.e., s.128

Akşam karanlığında kendisini harp esirlerinden biri zanneden İngiliz askeri muhafızı, onun trene binmesini emreder. Ayakkabıları olmadığı için üzgün olan Caḥṣa, İngiliz muhafızın dedigini anlamaz ve oradan ayrılmak ister. Savaş esirinin kaçtığını zanneden muhafız ise, ateş ederek onu öldürür. Bu hikayenin diğerlerinde olmayan bir takım özellikleri vardır ve daha kalitelidir. Özellikle konunun geçtiği zaman ve ortam, birçok İtalyan esirinin Kahire'ye taşındıkları ikinci dünya savaşı dönemine rastladığı için bu hikayenin daha sonraları yazıldığını tahmin etmekteyiz. Hams al-Cunûn'un daha sonraki baskılarına ilâve edilmiş olabilir. Fakat kitabın ilk baskıları elimizde olmadığı için bunu açıklığa kavuşturamıyoruz (9).

Hams al-Cunûn isimli ilk hikaye kitabından sonra Maḥfûz, uzun bir süre hikaye yazmaya ara vererek, bu arada roman yazmaya başladı. Çünkü o, roman alanında düşünce ve görüşlerini sunmak için daha büyük bir fırsat buldu. Aynı zamanda ismini duyurmak ve şöhret olmak için bu alanı tek yol olarak gördü (10).

Maḥfûz'un yirmibeş yıl kadar hikaye yazmaya ara vermesinden sonra, 1963 yılında Dunyâ Allâh isimli ikinci hikaye kitabı yayınlandı. Bu hikaye kitabında sosyal ve metafizik konular birlikte yer almaktadır. Bu kitabın ilk hikayesi olan ve kitaba ismini veren Dunyâ Allâh isimli hikayesinde Maḥfûz, fakirlere en küçük bir zevki bile çok gören toplumu suçlamaktadır. Bu hikaye, bir resmi dairenin

(9) a.e., s.128

(10) 'Abd al-Bakî, Muḥammad 'Abd al-Hakam, al-Sumât al-Fanniyya fî al-Kıssa al-Kasîra 'inda Nacîb Maḥfûz, I. Baskı, s.3

sekreterlik bürosunda geçmektedir. Burada hademe olarak çalışan fakir ve yaşlı 'Amm İbrâhîm hikayenin kahramanıdır. Bu şahsın tek özlemi İskenderiye'ye gidip deniz görmektir. Dairedeki memurların her ay yaptıkları gibi, yine 'Amm İbrâhîm'den maaşlarını vezneden alıp getirmesini istemeleri, ancak onun memurların maaşlarını alarak, sevgilisi piyango bileti satıcısı Yâsemîn adlı genç kız ile kaçması, bir kaç günde olsa gönlünce hayat sürmesi hikayenin temel olayıdır. Ayrıca, bu hikayede 'Amm İbrâhîm'in işlediği suç hırsızlık olmasına rağmen okuyucu ona adeta sempati duymaktadır.

Maḥfûz, bu hikayesinde bir çeşit eleştiri yapmakta, Mısır toplumundaki bazı kötü şartları, dengesizlikleri tenkit etmektedir. Ayrıca Maḥfûz burada, bazı insanların içinde bulundukları kötü şartlardan, çaresizlikten dolayı, istemeden kanunsuz işler yaptıkları, buna mecbur kaldıkları, rahat bir sistemde bulundukları zaman daha dengeli davranışlar içerisine girebilecekleri mesajını vermektedir (11).

Dunya Allah'ta 14 hikaye bulunmaktadır. Bu hikayelerin isimleri sırasıyla şöyledir;

Dunyâ Allâh, Civr Allâh, al-câmi' fî al-Darb, Mav'id, Kâtil, Zîd Machûl, Zînah, Za'balâvî, al-Cabbâr, Kalimat fi'l-Layl, Hâdisa, Hanżal va al-Askariy, Mandûb favk al-Âdah, Sûrah Kadîma.

Dunyâ Allâh'taki metafizik konular ikibaslık altında

(11) Aytaç, Bedrettin, Nacîb Maḥfûz'un "Allâh'ın Dünyası" adlı hikayesi üzerine bir inceleme, A.U.D.T.C.F. Dergisi, C. XXXIV, Sayı 1-2 1990'dan ayrı basım, A. U. Basımevi, ANKARA-1990, s.2

toplanabilir. Bunlardan birisi ölüm problemi, diğeri de dini bir inanç arayışıdır. Ölüm hakkında üç hikaye vardır. Bunlardan ikisi ölümün beklenilmeyen bir anda gelmesi ve mantıksız gibi görünmesi üzerinde durmaktadır. Ölüm konusunu işleyen üç hikaye al-Hâdisa, Mav'id, ve Zıd Machûl 'dur.

Dunyâ Allâh'ta, insanın ruhi ya da manevi yalnızlığını ve boşluğunu gidermek için, dini bir inanç arayışı içinde olduğunu sembolize eden iki hikaye de Za'balâvî ve Kalimat fi'l-Layl'dir (12).

Mahfûz'un ilk hikaye kitabı olan Hams al-Cunûn ile Dunyâ Allâh kitabını karşılaştıracak olursak ikisi arasında büyük farklılıklar olduğunu görürüz. Birincisindeki hikâyeler çabucak okunup unutulabilecek türden olup, gereksiz ayrıntılarla doludur. Öte yandan Dunyâ Allâh'taki hikayeler daha olgun, gerçekçi ve ikna edicidir. Bu önemli değişikliğin başta gelen sebebi belki de, Mahfûz'un kendi sosyal ve metafizik mesajını, hayattaki gerçek olgu ve vak'alarda birleştirebilmiş olmasıdır. Bu kitaptaki bazı sembolik hikayeler (ki, sembolizm yeni bir boyut olup bu tür hikayeler Hams al-Cunûn'da yoktur) literal anlamda alındıklarında bile, anlamları bozulmamakta ve geçerliliklerini sürdürmektedir. Dolayısıyla bu hikayeler okuyucuyu, kendilerini ciddiye almaya zorlamakta ve verdikleri mesajlar üzerinde düşünmeye sevketmektedir. Buna ilaveten Mahfûz'un vermek istediği mesaj, iyi ve açık bir şekilde düşünülmüş olup, okuyucu onun bu dönemdeki hayata bakış tarzını kolayca anlayabilmektedir (13).

(12) Sakkut, Hamdi, a.g.e., s.130

(13) a.e., s.129

Nacîb Maḥfûz'un üçüncü bir hikaye kitabı Bayt Sayyi' al-Sum'ah, Dunyâ Allâh'tan iki yıl sonra, yani 1965 yılın yayımlandı. Yazar bu kitabında da toplumsal düzeni eleştirmeye ve felsefi araştırma ve soruşturmaya devam etmektedir.

Bu hikaye kitabında 18 hikaye bulunmakta olup, bunların isimleri sırasıyla şöyledir;

Kubaly al-Rahîl, Hulm Nisf al-Layl, Kavs Kuzah, al-Samt, Bayt Sayyi' al-Sum'ah, al-Kahva al-Hâliya, Kalima fî al-Sırr, al-Havf, al-Rimâd, al-Hitâm, Sûk al-Kantû, Vachan li Vach, al-Hârib min al-i'dâm, Saik al-Kıtar, Lunâbârk, Mavcah Hurr, 'Abirû al-Sabîl, Yavm Hâfil.

Bu kitapta, politik içeriği çok açık olan üç hikaye vardır. Bunlar Sâik al-Kıtar, al-Havf ve Sûk al-Kantû'dur. Sâik al-Kıtar'da bir tür hastalık nöbeti geçiren makinist, treni gittikçe artan bir hızla sürmekte ve hiç bir istasyonda durmaya yanaşmamaktadır. İşçi arkadaşları ve yolcular, kendi hayatlarını tehlikeye soktuğu gerekçesiyle, treni durdurması için kendisine yalvarırlar, fakat bir yarar sağlamaz. Tren çarpıştığında, bütün bu olayların yolculardan birinin gördüğü bir kabus olduğu anlaşılır. al-Havf'ta mahalleye korku^{salan} iki teröristten halkı kurtaran polisin vatandaşa kötü davranışları konu edilmektedir.

Sûk al-Kantû isimli hikaye'de ise daha değişik bir sosyal eleştiri vardır. Mısır'daki çeşitli sınıfların ya da zümrelerin birbirlerinden çaldıklarını, fakat gayri meşru yollardan servet elde eden zenginler mallarını ellerinde tutmakta, fakat sadece fakir kimseler cezalandırılmaktadır. (14)

(14) a.e., s.132

Bu kitapta insan hayatındaki acı ve ızdırapları dile getiren hikayeler de vardır. Bunların en güzeli, yalnız ve yaşlı bir adamın acıklı durumunu dile getiren, al-Kahva al-Hâliya adlı hikayedir. Kırk yıl süren bir evlilikten sonra, hikâyedeki kahramanın karısı ölür. Cenaze merasiminde kendisini teselli edecek hiç bir arkadaşı yoktur. Hepsi ölmüşlerdir. Oglu ve damadının arkadaşları, nezaket olsun diye katılmışlardır cenazeye. Adam çok yaşlı olması ve tek başına hayatını sürdüremeyeceğine inandığı için oğlunun evine gitmek zorunda kalır; eşyası toplanırken, bir zamanlar yaşadığı bu evin harap olmasını perişan ve üzgün bir halde seyreder. Oğlunun evine gittiğinde, gelini kendini güler yüzle karşılar. Onun bu nezaketi çok hoşuna gitmiştir. Fakat, artık kendisine ait bir yuvasının olmayışı zihnini kurcalamaya başlar. Daha önceki yıllarda arkadaşları ile her zaman beraber oturduğu kahvehaneye gider; arkadaşlarının yüzlerini ve hareketlerini hayal edip, onlarla olan konuşmalarını hatırlayarak, beraber oturdukları sandalyelere bakar. Kahve çok kalabalıktır. Fakat o, oracığa oturur ve kahvenin neden bu kadar boş olduğunu merak eder.

Bunun gibi kurgular Bayt Sayyi' al-Sum'ah'da pek fazla değilse bile, Maḥfûz'un insan tecrübesini anlatırken en anlamlı, etkileyici ve önemli ayrıntıları seçmedeki ustalığını ve duyarlı hayal gücünü göstermektedir. Buna göre; Nacîb Maḥfûz'un kısa hikaye yazımındaki asıl başarısı, bu gibi durumları tasvir gücüdür. Maḥmûd Taymûr ve hatta Yûsuf İdrîs ve Yahyâ Ḥakkî'da bile bu tür tasvir gücünü bulabilmek pek kolay değildir. (15)

(15) a.e., s.133

Maḥfûz'un dördüncü hikaye kitabı Hammârat al-Kıtt al-Asvad, 1968 yılında yayınlanmıştır. Bu kitapta bulunan 19 hikayenin isimleri sırasıyla şöyledir;

Kalıma ğayr al-Mafhûma, al-Sadâ, al-Halâ', al-Bârmân, al-Muttaham, al-Sakrân Yuġanni, Cannah al-Atfâl, Firdavs, al-Racul al-Sa'id, Mu'cize, al-Macnûna, Hamârat al-Kıtt al-Asvad, Ziyârah, Hulm, Rihlah, al-Mastûl va al-Kunbula, Sûrah, Savt Muz'ic, Sahrazâd.

1967 Arap-İsrail savaşından sonra yayınlanan bu kitabı aslında geçiş dönemine aittir. Çünkü buradaki hikayelerin büyük bir kısmı savaştan önce yazılmıştır. Bu "savaş öncesi" hikâyeler, yazarın Mısır'daki hayatın sosyal ve herşeyden önce de politik yönlerine eğilmek için metafizik konuları hemen hemen terketmiş olmasının dışında, öncekilerine benzemektedir. Bu hikayeler, edebi yönden Dunyâ Al-lâh ve Bayt Sayyi' al-Sum'ah'dakilere nazaran daha aşağı düzeydedir (16).

Maḥfûz'un 1967 savaşı sonrasındaki hikayeleri hakkında bilgi verebilmek amacıyla Hammârat al-Kıtt al-Asvad kitabının, aynı addaki hikâyesi üzerinde biraz durmak istiyoruz.

Hikaye bir bakıma pek açık olmayıp anlaşılması güçtür. Kara Kedi Meyhanesinin devamlı müşterileri, siyah elbiseli, iri yapılı ve güçlü bir yabancıнын aniden meyhaneye çıkışını kapattığını görürler. Kendi "sırrını" duyduklarını zannettiği için, onları tehdit eder ve çıkmalarına müsaade etmez. Onlar ise, bu kişinin neden bahsettiğini anlayamamaktadırlar. İçeride hapis kaldıkları için de çok fazla içki içerler. Bir müddet sonra ayrılmaya başlar-

lar. Fakat, kendilerinin kimler olduklarını ve nerede bulunduklarını hatırlayamazlar. Kara kedinin ipucu olduğu bir sır hakkında konuşmalar yapılmış olduğunu hatırlarlar. Ataları, bir gün hapishanenin kapısına oturup sırrı ifşa eden ve bir takım tehditler savuran kara kediye tapınmışlar mıydı? Kedi bir zamanlar ilahtı. Daha sonra, sırrı ifşa ettiği için bayağı bir kedi haline geldi. Konuşmaları, baş garsonun masaları silip temizleyen siyah elbiseli zavallı yabancıya seslenmesiyle kesilmişti. Bu hikaye Mısır Hükümetinin 1967 savaşı hemen öncesi ve sonrasındaki durumunu konu almışa benzemektedir (17).

Maḥfûz'un beşinci hikaye kitabı 1969 yılında yayınlanan Taht al-Mizalla'dır. Bu kitabın içerisinde 6 hikaye ve 5 tiyatro bulunmaktadır.

Hikayelerin isimleri sırasıyla şöyledir;

Taht al-Mizalla, al-Navm, al-Zalâm, al-Vach al-Âhar, al-Hâvî Haṭafa al-Tabak, Salâsa Ayyâm fî'l-Yaman.

Tiyatroların isimleri ise; Yumît va Yuhyî, al-Taraka, al-Nacât, Maşru' li'l-Munâkaşa, al-Muhimma'dir.

Bizzat Maḥfûz'un "Tiyatro Hikayeleri" diye adlandırdığı bu hikayelerin bir kısmı, yapımcıların yorumlamada cektikleri güçlülere rağmen, sahneye konmuştur (18).

Taht al-Mizalla'nın aynı addaki ilk hikayesinde yağmurdan korunmak için otobüs garajına üşüşen bir kalabalık vardır. Orada beklerken gördükleri manzara şudur. Kendisini yakalamaya çalışanlarla mücadele eden bir hırsız, bir kaç kişinin öldüğü kötü bir araba kazası, ölülerin biri üzerinde cırılçıplak sevişen bir çift, araba kazasında ölen

(17) a.e., s.135

(18) a.e., s.134

kimselerle beraber gömülen henüz can çekişen diğer bir çift. Mezar etrafında seks, dans, ölüm ve çılgınca hareketler. Bütün bu olup bitenlere sırtını çeviren bir polis. Nihayet sığınaktaki kimselerden birisi, olup bitenlere polisin dikkatini çeker. Polis de, aksine, bu kimselerin yanlarına gelip kimliklerini kontrol ettikten sonra burada toplanmalarının şüpheli olduğunu söyleyerek, hepsini kurşuna dizer. Bu hikaye'de Maḥfûz, Mısırlılara açıkça söylemek istemektedir: "Gerçekte olup bitenler şu gördüğünüz şeyler kadar acıklı ve dehşet vericidir. Ancak, sizler hiçbir şeye karışmak istemiyorsunuz, bu pasif davranışınız sizleri yok olmaya götürebilir".(19)

al-Navm isimli hikâyede de buna benzer bir mesajı içermektedir. Fakat, daha çok ülkeleri yetersiz hükümetler tarafından harap edilirken, yararsız tartışmalarla zaman kaybeden entellektüeller hedef alınmaktadır.(20)

Nacîb Maḥfûz'un altıncı hikaye kitabı 1971 yılında yayınlanan Hikâya bilâ Bidâya va lâ Nihâya'dır. Bu kitaptaki hikâyeler, öncekilerden konu olarak pek farklı olmakla birlikte, hacim bakımından daha uzundur. Bu kitapta bulunan beş hikâyenin isimleri sırasıyla şöyledir; Hikâya bilâ Bidâya va lâ Nihâya, Hâra al-Uşşâk, Rûbâbîkiya, al-Racul allâzi Fakada Zâkiratahu Marratayn, Anbar Lûlû.

Hikâya bilâ Bidâya va lâ Nihâya isimli kitabın, aynı addaki ilk hikayesinin konusu, halkın saygı gösterdiği, görünürde dindar olan Maḥmûd adlı sûfî şeyhidir. Bu şeyh rahat bir yaşantıya sahip olup, yakın arkadaşlarıyla birlikte bir takım dolaplar da çevirmektedir. Mahallenin

(19) a.e., s. 135

(20) a.e., s. 135

genc nesli, onun riyakârlığını bilmekte ve onu açıkça tenkid etmektedir. Sonunda Seyh Maḥmūd, onların lideri olan Ali'yi ödürtmeye karar verir. Annesi ise, Ali'yi kurtarmak için onun Seyh Maḥmūd'un gayri meşru çocuğu olduğunu gösteren bir takım deliller ileri sürer. Bu ifşaat hem Ali'ye, hem de Seyh Maḥmūd'a şok etkisi yapar. Nihayet Seyh Maḥmūd, bütün suçlarını itiraf etmek zorunda kalır ve yeni bir hayata başlar. Yazar bu hikâyede 1952 ihtilalinden sonra doğan öğrencilerle, zamanın hükümeti arasındaki duruma atıf yapmakta ve kendince bir çözüm önermektedir. (21)

Maḥfûz'un yedinci hikaye kitabı 1971 yılında yayınlanan Şahr al-Asal'dir. Bu kitapta bulunan yedi hikayenin ismi sırasıyla şu şekildedir;

Şahr al-Asal, al-Âlam al-Âhar, Fincân Sây, Rûḥ Tabîb al-Kulûb, Mavkîf Vadâ', Valîd al-Anâ', Nâfıza fî al-Davr al-Hâmis va al-Salâsîn.

Şahr al-Asal isimli kitabın aynı addaki ilk hikayesi, genç bir çiftin kendi apartman dairelerine girdikleri zaman orada saklanan bazı hırsızlarla aralarında geçen olayları anlatır. Hırsızlar, ev sahipleri kaçmasın diye kapıyı kilitlerler. Yardım için seslendikleri zaman sokaktaki halk kendilerini taşa tutar. Birçok garip olay ve kargaşalıklardan sonra karısı mutfakta yangın çıkarır ve bu panikten yararlanarak hırsızlara bıçakla saldırırlar. Bu arada, polis ve komşular yangını söndürmek için içeri girerler ve kavgaya son verirler. Evdeki herşey kırılmış ve dağılmış, genç çift de yaralanmıştır. Fakat, hırsızlar yakalanıp götürülmüşlerdir. Burada yine Arap-İsrail Savaşı

(21) a.e., s.136

konu edilmekte olup, apartman dairesi haksız yere işgal edilen toprakları sembolize etmektedir.

Valîd al-Anâ'da da durum aynıdır. Burada, daha önce iki çocuğunu doğum esnasında kaybeden bir anne üçüncü çocuğunu, modern cihazların ve tecrübeli personelin yardımıyla sağ olarak doğurur. Çocuğu öldürmek üzere dört eşkiya içeri girer fakat, çocuk kendisini koruyarak onları yere yıkar ve öldürür. Mısırlı okuyucuya göre bebek, burada kendisini düşmana karşı koruyabilecek yeni nesli temsil etmektedir. Bütün bu hikayelerin ana hatları dikkate alındığında görüleceği gibi, literal olarak alındıkları zaman anlaşılabilirlikleri ortadadır. (22)

Maḥfûz'un sekizinci hikaye kitabı, 1973 yılında yayınlanan al-Carîma'dır. Bu kitapta 8 hikaye ve 1 tiyatro bulunmakta olup, isimleri sırasıyla şöyledir;

al-Mutârada (tiyatro), Taḥkîk, al-Hucra Rakam 12, al-Tubûl, al-Ârîs, al-Âriy ve al-Ğadab, al-Carîma, al-Mukâbala al-Sâmiyâ, Ahlan.

Bu hikaye kitabı da 1967 savaşından sonra yazılan diğer dört kitap gibi sembolik hikayeleri içermektedir. Bu kitabın aynı addaki hikayesi, yaklaşık yirmibeş yıl sonra doğduğu kasabaya yaşamak için gelen bir taksi şöförünü konu edinmektedir. Şöför, kasabaya geldiğinde ev kiralamak için Emlâk Bürosuna gider. Burada herkes dört ya da beş yıl kadar önce öldürölüp, yakılmış ve toprağa gömölümş halde bulunan kimliğı belirsiz kadın cesedini konuşmaktadır. Evlerde, çarşıda, pazarda hep bu ceset konuşulmakta, fakat olayın faili ya da faillerinin tesbitine çalışılmamaktadır. Olayın aydınlatılması için polis üzerine düşen

(22) a.e., s.137

görevi yerine getirmemekte, hikayenin kahramanı taksı şöförü, olayı aydınlatma görevini kendine vererek, olayı araştırmaktadır. Fakat polis tarafından olayın faili olabileceği şüphesiyle polis karakoluna çağırılmış, daha sonra da takip altına alınmıştır.

al-Carîma hikâyesi, bizi gelecek için geçmişe dönmeye, geçmişteki olayların sebeplerini araştırarak şu anki hayatımıza yön vermeye sevk ediyor. Hikâyede polis, gerçek görevi olan adaleti hakim kılma yollarını araştırmak yerine, işlenen suçların delillerini yok etmeye çalışarak adeta suçlulara yardım etmektedir. Taksı şöförü ise, gerçeğe ulaşmak için ızdırap çeken bilinçli vicdanı sembolize etmektedir. (23)

Bu kitabın en son hikâyesi olan Ahlan isimli hikaye, asıl kahraman ile bir ayakkabı boyacısı arasında geçen diyalog halindeki konuşmalar konu edilmektedir. Ayakkabı boyacısı, asıl kahramana memleketin geleceği, durumlarının düzelip düzelmeyeceği konusunda sorular sorar, o da düzeleceğinden ümitli olduğunu ima eder bir şekilde sorulara cevap vermektedir. Kahramanın bu hikâyede vermek istediği asıl mesaj; toplum olarak emellerle sarhoş olduklarını, sayet şanssızlık ve düşmanlar olmasa bu emellerin gerçekleşeceğidir.

Maḥfûz'un dokuzuncu hikaye kitabı, 1979 yılında yayınlanan al-Hubb favk al-Haḏabat al-Haram'dır. Bu kitap sekiz hikayeden oluşmakta olup, isimleri sırasıyla şöyledir;

Nûr al-Kamar, Ahl al-Kımma, al-Samâ' al-Sâbi'ah, al-Hubb favk al-Haḏabat al-Haram, Samâra al-Amîr, Sâhib al-

(23) 'Abd al-Bakî, Muḥammad 'Abd al-Hakam, a.g.e., s. 84

Sûra, al-Racul al-Âhar, al-Havâdis al-Musîra.

Bu kitapta bulunan hikayeler, tek bir hikaye görünümündedir. Bu hikâyelere tek bir hikaye dizisi olarak bakıldığında 70'li yılların Mısır'ındaki sosyal hayatın panaromik bir görünümü sergilenmektedir.

Bu kitaptaki bir hikaye olan ve kitaba ismini veren al-Hubb favk al-Hažabat al-Haram'de şu olaylar ele alınmaktadır.

"26 yaşında üniversite mezunu ve eserin kahramanı 'Alî 'Abd al-Sattâr bakanlıklardan birinde memur olarak çalışmaktadır. Hayatı artık aybaşlarında maaş almaktan ibaret hale gelmiştir. Mısırlının büyük sosyal problemi olan "gizli işsizlik"ten dolayı sıkıntı çekmektedir. Bu durum onu, sosyal ve kişisel yönden etkiler. Geliri, ne sosyal yönden aktif bir hayat sürmesine ve ne de daha iyi bir gelecek için umut beslemesine müsaade etmemektedir. İş yerinde meslektaşısı Racâ' Muhammed ile tanışır ve gizlice evlenmeye karar verirler. Bu sebeple otelde kalmayı kararlaştırırlar. Sonuçta gizli evlilikleri açığa çıkar ve tehdit edilirler. Mümkün olan tek çözüm, ya bedensel işlerde çalışmak, ya da petrol zengini komşu ülkelere gitmektir. Hikaye, büyük bir ümitsizlikle sona erer. Genç çift, geceleyin piramit yaylasında buluşurlar ve orada kalmalarına, çok sayıda diğer çiftler gibi görevli polis memuruna 1 Mısır Lirası rüşvet vererek, müsaade edilir. 'Alî, bu durumun geçici olduğunu söyleyerek eşini teselli etmeye çalışır ve kısa zaman sonra bu tür olayları mazide kalan hoş bir hatıra olarak hatırlayacaklarını söyler."

Yapısal açıdan baktığımızda bu kitaptaki bu ve diğer hikayeler, Maḥfûz'un olayları anlatım tarzına bir yenilik getirdiğini göstermektedir. "Sahne" olarak açıklanabilecek

şekilde hikayeleri kısımlara ayırmaktadır. Okuyucudan her bir parçanın bir sonrakinden kasdi olarak ayrıldığının bilinmesi istenmektedir. Takdim edilen "sahneler", ya olayın ilerledigine dair okuyucuyu aydınlatmak ya da dikkati belirli bir toplumsal hastalığa çekmek içindir. Maḥfûz, hikaye yazmadaki bu yeniliği, ilk kez bu kitapta uygular. Bu yeni metodu uygulamak için yazar, daha önceki hikayelerden oluşan ve aynı zamanda o dönemde bir yeniliği temsil eden kitaplarda yazılmış tek hareketli oyunlardan cesaret almış olabilir (24).

Tema bakımından 'Alî 'Abd al-Sattâr'ın maddi problemi- nin kaynağını, bu kitaptaki diğer hikaye kahramanlarının çoğunu etkileyen sosyal problemlerde olduğu gibi doğrudan Mısır'ın son yirmi yılda maruz kaldığı, problemleri arttıran 1973 Ekim Savaşı'nın ekonomik etkisiyle bağlantılı olduğu görülmektedir.

1952 Arap Devrimi, Arap-İsrail Savaşı ve 1973 Ekim Savaşı gibi Mısır'ı etkileyen politik ve ekonomik olaylar, milli ekonominin büyük ölçüde yıkılmasına sebebiyet vermiştir. Bu sebeple, ödemeler dengesinde açık sürekli artmış ve mevcut sosyal hastalıklarında sürekli artmasına yardım etmiştir. Yine bütün bunlar Mısır'ın geliri standart bir hayat sürmelerine imkan vermeyen orta sınıf insanının çoğunu etkilemiştir. Genç nesillerin, yeni sosyal durumu benimsemelerine yardımcı olabilecek yeni çözümler bulması, 'Alî ve Racâ'nın al-Hubb favk al-Haḡabat al-Haram hikâyesinde yaptıkları gibi, kökü eskilere dayanan gele-

(24) Mones, Mona H, Naquib Mahfouz and The Modern Short Story Cycle, A collection of Critical Essays, General Egyptian Book Organization 1989, s.227

nekler olarak dini ve sosyal kurallar tarafından engellenmektedir. Böylece gizli işsizlik, ev sahibi olma problemleri, duygusal istikrarsızlık gibi insanları etkileven ve hikayenin okuyucudan anlamasını istediği gibi komşu ülkeye kaçmaya zorlayan problemlerdir. (25)

al-Hubb favk al-Hažabat al-Haram isimli kitaptaki bir diğer hikaye de kadının toplumdaki durumunu ele alan Samâra al-Amîr'dir. Bu hikayede genç bir kadın olan Şalbiyya, aile bağlılığı ve maddi bağımlılığı kopmuş öksüz bir kişidir. Fiziksel görünümü sayesinde, şarkıcı ve dansöz olur. Bu rolü için sanat becerileri gözönüne alınmaksızın teşvikte bulunulmuştur. O ismini "Samâra" olarak değiştirmiş ve gizli olarak fahişelik yapmak suretiyle geçimini temin etmektedir. Bunun anlamı ise, hala dini ve ahlaki değerlerin el üstünde tutulduğu bir toplumda yaşayabilmek için çalışmak zorunda olan bazı basit orijinli kadınlara çifte standart uygulanmaktadır. (26)

Maḥfûz'un onuncu hikaye kitabı, 1979 yılında yayınlanan al-Şaytân Ya'iz'dir. Bu kitapta 12 hikaye ve 2 tiyatro bulunmakta olup, isimleri sırasıyla şöyledir;

al-Racul al-Sânî, A Muşîr, al-Rabîʿ al-Kâdim, al-Hubb va al-Kinâʾ, al-Sultân, Ayyûb, Karâr fî Zaval-Bark, Usra Anâha alayhâ al-Dahr, al-Zalâm al-Kadîm, al-Risâla, al-Safak, al-Likâʾ, al-Cabal (tiyatro), al-Şaytân Ya'iz (tiyatro).

Bu kitap içerisindeki al-Zalâm al-Kadîm isimli hikayede; futbol maçı yaptıktan sonra bir arkadaşlarının bayılması sebebiyle onunla ilgilenmek için geçsaate kalan

(25) a.e., s.227

(26) a.e., s.228

‘Alf, Mümtâz ve İsmâîl isimli üç arkadaşın karanlık bir gecede yaptıkları işler konu edilmektedir. Olay zaman olarak; sonbahar gecelerinden birinde, yer olarak da Abbasiye Cölü’nde geçmektedir. Geceleyin gökyüzü oldukça kapalı, etraf zifiri karanlık ve gökyüzü görünmemektedir. Üç arkadaş havanın karanlık olması sebebiyle yollarını bulamamakta ve çözüm aramaktadırlar. Fakat, ürettikleri çözümlerin bir eksikliğini bularak amaca ulaşamamaktadırlar. Bu sırada ‘Alî çaresiz beklemekten bir yöne gitmenin daha iyi olacağını söyleyerek arkadaşlarından ayrılır. Diğer ikisi de daha sonra durdukları sürece bir birleriyle kavga ettiklerini, beklemekle bir yere varılamayacağını düşünerek, beraberce bir yöne doğru yürümeye başlarlar. Yazar hikayeyi, "İkisi, ateş icad olduktan bu yana hükümranlığını kaybeden karanlığa meydan okudular." cümlesiyle bitirmektedir.

Maḥfûz, bu hikayede insanların zorluklara karşı mücadele etmeleri gerektiğini ve başlarına gelen bir zorluğa razı olmak yerine, ona karşı mücadele veremenin insanı bir amaca ulaştırabileceğini vurgulamaktadır.

Aynı kitapta bulunan bir diğer hikaye olan al-Şafak isimli hikayede ise; gençliğinde, sebebi doktorlar tarafından tesbit edilemeyen bir hastalığa yakalanan bir kişi konu edilmektedir. Hikayede birinci tekil şahıs yani ben-anlatım şekli kullanılmaktadır. Hikayenin kahramanı bu hastalık sebebiyle yemek yemez, uyku uyumaz ve içtiği birçok ilaattan fayda bulamaz hale gelmiştir. Babasının bir arkadaşının tavsiyesi üzerine psikolog doktor Hâlid Celâlî’ye muayene olmak için gider. Tedavisi devam ederken bir spor kulübüne futbol ve yüzme sporları yapmak için devam eder. Yaptığı spor ve doktorun tedavisi sayesinde sağlığı-

na kavuşur. Yıllar sonra yine aynı doktorla karşılaştığında eski hastalık günlerini hatırlarlar. Konuşmaları sırasında doktor ona "Sıfa genellikle hastanın elindedir" sözünü söyler ve hikaye bu şekilde son bulur.

Bu hikayede de verilmek istenen anafikir al-Zalâm al-Kadîm hikâyesindekiyle aşağı yukarı aynıdır. Yazar, "insan ne olursa olsun mücadele ederse, sebat ederse üstesinden gelemeyeceği hiçbir şey yoktur" mesajını vermektedir.

Maḥfûz'un onbirinci hikaye kitabı, 1982 yılında yayınlanan Raaytu fimâ Yarâ al-Nâim'dir. Bu kitapta 6 hikaye bulunmakta olup, isimleri sırasıyla şöyledir;

Ahl al-Havâ, Min Faḥlika va İhsânika, Kısmatî va Naşibî, al-ʿAyn va al-Sa'ah, al-Layla al-Mubâraka, Raaytu fimâ Yarâ al-Nâim.

Bu kitabın aynı isimli en son hikayesi olan Raaytu fimâ Yarâ al-Nâim'de kahramanın gördüğü 17 rüya konu edilmektedir. Bu rüyalardan birinde kahraman etrafı yeşilliklerle dolu, içinden şırıl şırıl ırmaklar akan bir şehirde dir. Irmakların etrafında hurma, limon ve portakal ağaçları bulunmaktadır. Kahraman, bu şehirde uzun bir süre gezmesine rağmen hiç kimseye rastlayamamaktadır. Bir müddet sonra bir ağaç altında kitap okuyan bir arslan görür, selâm vererek onun yanına yaklaşır ve ne okuduğunu sorar. Arslan da, "Kalîla va Dimna'yı okuduğunu" söyler. Arslan da ona mesleğinin ne olduğunu sorar. Kahramanımız şarkıcı olduğunu söylemesi üzerine Arslan ondan bir şarkı söylemesini ister. Kahramanımız bir şarkı söyler ve söylediği şarkı da arslanın çok hoşuna gider. Bunun üzerine bir akbabaya seslenerek "Bu yeni misafirimizi Rıza Oteline götür" emrini verir. Bu şekilde rüya son bulur.

Bu rüya şeklindeki kısa hikayede Yazar, sanatçılara

değer verilmesi gerektiğini, bir arslanın bile sanatçıyı tanıyarak ona her türlü izzet ve ikramın yapılmasını istemesinden ders alınmasını vurgulamaktadır.

Bu kitapta bulunan bir başka hikaye olan al-Layla al-Mubâraka isimli hikayede yirmibeş yıldır içki içen bir kişinin bir gecede yaşadığı olaylar konu edilmektedir. Bu gece de, hikayenin kahramanı Safvân isimli şahıs sarhoş bir halde evine dönerken terkedilmiş bir evi kendi evi zannederek oraya girer. Orada vakıfların bekçisi kendisini uyararak, burasının kendisinin evi olmadığını söyler. Safvan bunun üzerine yoldan geçen bir polise evinin adresini söyleyerek kendisini oraya götürmesini ister. Polis, onu verdiği adrese götürür. Fakat Safvân eve girdiğinde evin değiştiğini, bütün eşyaların yenileştiğini görerek şaşırır ve eşine seslenir. İçeriden bir adam cevap verir. Adama evinde ne aradığını sorar. Adam burasının onun evi olmadığını, asıl kendisinin burada ne aradığını sorar. Safvân hepten şaşırır. Evin içerisinden başka bir adam onu evine götüreceğini, kendisini takip etmesini söyler. Safvân bu adamı takip eder. Ama adamın hızlı yürümesi sebebiyle ona yetişemez ve yolunu kaybeder.

Bu hikâyede de sarhoş bir insanın iç alemi, davranışları ve içkinin insanları ne hale getirdiği anlatılmak istenmektedir.

Maḥfûz'un onikinci hikaye kitabı, 1984 yılında yayınlanan al-Tanzîm al-Sirrî'dir. Bu kitapta 18 hikaye bulunmakta olup, isimleri sırasıyla şöyledir;

al-Tanzîm al-Sirrî, Mamar al-Bustân, al-Bustaniyy, al-Nisvân, Şâhib al-İsmâh, fî Asar al-Sayyida al-Camîla, al-Sayyid "S", Şâri' Alf Sıfı, al-Mash va al-Vahş, al-Bakâ, li'l-Aslah, al-Fa'r al-Nurvaciyy, Kâtil Kadîm, al-Handak,

‘İndamâ Ya’tî al-Rahâ’, ‘İndamâ Ya’tî al-Masâ’, Taht al-Sam‘va al-Başar, Ahir al-Layl, al-Katî va al-Zînk.

Bu hikaye kitabının aynı isimdeki ilk hikayesi, birinci tekil şahısla anlatıldığından kahramanın ismi verilmemektedir. Hikaye kahramanı, bir gün evinde otururken kendisine bir telefon gelir. Tanımadığı bir şahıs onunla buluşmak istemektedir. Kahraman bu teklifi kabul ederek buluşma yerine gider. Buluşma sırasında kendisine, dönüşü ancak ölümle olan bir örgüte girmesini söylenir. Kahramanımız da bu teklifi kabul ederek örgütün bir elemanı olur. Bu örgütte sigara içmek, yalan söylemek, kadınlarla gayrimesru ilişki kurmak yasaktır. Bir süre geçtikten sonra kahramanı denemek amacıyla örgüt lideri tarafından kendisine bir görev verilir. O da, bu görevi başarıyla tamamlayarak örgütün A grubundan B grubuna yükselir, oradan da C grubuna katılmayı hak eder. Hikayede anlatılan olay özet olarak bu şekilde geçmektedir. Hikaye isminden de anlaşılacağı üzere (al-Tanzîm al-Sirrî / Gizli Örgüt) bir örgütün çalışma şekli, stratejisi, örgüt elemanlarının birbirleriyle ve liderleriyle olan ilişkilerini anlatmaktadır.

Maḥfûz, bu hikâyesinde Mısır’da faaliyet yürüten islâmi bir örgütün çalışma ve mücadele şeklini anlatmaktadır. Bu örgütün, islâmi bir örgüt olduğunu da elemanlarına uyguladığı yasaklardan anlamaktayız.

Bu kitabın en uzun hikayesi al-Tanzîm al-Sirrî’dir. Diğer hikayeler daha kısa olup, işlenen konular işsizlik, iş bulma problemi, maaşın yetersizliği, miras, devletten vergi kaçırان işadamları v.b.’dir.

Maḥfûz’un onüçüncü hikaye kitabı, 1987 yılında yayınlanan Şabâḥ al-Vard’dır. Bu kitapta 3 hikaye bulunmakta olup, isimleri sırasıyla şöyledir;

Umm Ahmad, Sabâh al-Vard, As'ada Allâh Masâ'ak.

Bu hikaye kitabında bulunan üç hikayede verilmek istenen anafikir, hayatın akışı içerisinde insanoglunun kaderidir. Bu kitabın ikinci hikâyesi olan ve kitaba ismini veren Sabâh al-Vard isimli hikayede Yazar, Kırmızı Mahallesindeki çocukluğunu ve Nu'mân Caddesindeki gençlik yıllarını ve bu mahallede oturan komşularından Âl al-Mardâniyy, Âl Murâd ve Âl Makkî gibi...birçok aileyi bütün yönleriyle anlatmaktadır. 1911 yılından, yani doğduğu tarihten bu yana yaşadığı olayları anlatırken bu dönemde, eskiden uyulan bazı adetlerin ortadan kalktığına da dikkat çekmektedir. Değişen ya da ortadan kalkan bu adetlere örnek olarak da; gelinlerin çeyizlerindeki mutfak eşyalarının mutlaka bakırdan olduğunu, bakırın fiyatının artmasıyla yerine alüminyumun geçtiğini, kadınlar ve genç kızların yüzlerine peçe taktıklarını, kızların ufak yaşta evlendirildiklerini, genç kızların yanlarında bir yakınları olmadan evden dışarı çıkmadıklarını, buna istisna olarak Âl Sa'âda ailesinin kızlarının adetlere aldırmaksızın yalnız başlarına dışarıya çıktıklarını ifade etmektedir. Ayrıca Maḥfûz, bu hikâyenin başlarında Camâliya semtinden, 'Abbâsiya'ya taşınmaları konusunda şöyle söylemektedir. "O dönemde Camâliya'dan 'Abbâsiya'ya taşınmak orta çağdan modern çağın eşigine atlamak sayılırdı."

Bu hikâye ^{kitabında} bulunan üç hikayede Maḥfûz hayatını anlatırken, değişimin hayatın ihtiyaç duyduğu ezeli bir kanun olduğunu, bu değişimle birlikte adetlerin ve geleneklerin sarsıldığını, dünya güneşin etrafında nasıl dönüyorsa ve bu dönmeyle birlikte nasıl mevsimler değişiyorsa hayatın da bu şekilde değiştiğini ve geçen zamanın iyi ve kötü yönleriyle sadece zihinlerde bir hatıra olarak kaldığını

vurgulamaktadır. (27)

Maḥfûz'un ondördüncü ve bu güne kadar yayınlanan en son hikaye kitabı, 1989 yılında neşredilen al-Facr al-Kâzib olup, bu kitapta bulunan 30 hikâyenin isimleri sırasıyla şöyledir;

al-Facr al-Kâzib, Nisf Yavm, Yarqab fî al-Navm, al-Hams, fî Gamza Ayn, Maraḥ al-Sââda, Min Taht li Favk, Racul, Hutta Ba'idah al-Madâ, al-Naşva fî al-Novambar, Yavm al-Vadâ, Ahlâm Mutaẓâriba, Taht al-Şacara, Zikrâ Imraah, Mavlânâ, Hivâr, Hayâl al-Âşık, Ğadan Tağrubu al-Sams, Alâ Zaval-Nucûm, al-Caras Yarinn, Vaşıyya Suvvâk, Tâksi, al-Maydân va al-Makhâ, al-Marra al-Kâdima, al-Kaşıyya, Zukn al-Bâşa, 'Indamâ Yakûlu al-Bulbul; Lâ, al-'Acûz va al-Arz, Favkal-Sahâb, al-Ġabâ' al-Maskûna, fî al-Madîna.

Bu kitapta da bir önceki kitapta olduğu gibi Maḥfûz, hayatında geçen ve zihninde derin izler bırakan olayları anlatmaya devam etmektedir. Bu kitaptaki Nisf Yavm isimli hikayede ilkokula başladığı ilk günlerini anlatmaktadır. Kendisi okula gitmek istememektedir. Babası da "Oğlum insanları, çocuktan faydalı bir adam olmaya hazırlayan okuldur. Baban ve kardeşlerin gibi olmak istemiyorsun." diyerek onun elinden tutup, okula getirdiğine hatırlatma yapar. Maḥfûz, bu hikayede yarım günlük hayatını anlattık tan sonra geçmişe özlem duyarak etrafın tuğla yığını binalarla dolduğunu, yeşilliklerin yok olduğunu ve sessizliğin yerini gürültünün aldığını ifade etmektedir.

(27) 'İyd Ḥusayn, Kırâ'ah fî Macmû'ah Kışaş "Şabâh al-Vard" li Nacîb Maḥfûz, 'Âlam al-Kuttâb Dergisi, Mart 1990, 25. sayı, s.129

Maḥfûz'un yazmış olduğu 14 hikaye kitabının içerisinde bulunan 182 kısa hikaye hakkında genel bir bilgi edinmek amacıyla her kitaptan birkaç hikayeyi ele aldık. Araştırma konumuz kısa hikayeler olduğu için bu kitaplar içerisinde bulunan 8 tiyatroyu inceleme kapsamına almadık.

Maḥfûz'un 1967 savaşımdan önce yazmış olduğu Hams al-Cunûn (1938), Dunyâ Allâh (1963) ve Bayt Sayyî' al-Sum'ah (1965) isimli üç hikayesi örneklerde de görüldüğü gibi toplumsal ve metafizik konuları içine almaktadır. Savaş sonrası yazmış olduğu hikayeler ise; konu olarak siyasal içerikli olup, bu hikayelerde sembolizm ağırlıklıdır. Daha çok o dönemde olan olaylar konu edilmektedir. Durum böyle olunca, Mısırlı olmayanların bu hikayeleri yorumlayabilmesi ve değerlendirebilmesi oldukça zorlaşmaktadır. Bazen Mısırlılar bile anlamakta güçlük çekmektedirler. Hikayelerde verilmek istenen mesaj, genelde anlaşılabilir, ayrıntılar önemlerini kaybetmekte, açığa kavuşturulamamaktadır. Eleştiriciler genellikle bu hikâyeleri yorumlamaktan kaçınmışlar, düşüncelerini bildirmekte tereddüt etmişlerdir. (28)

Maḥfûz'un kısa hikayelerinde kullandığı dil ise, tümüyle fasih arapçadır. Kullandığı fasih arapça günümüz insanları tarafından anlaşılması zor olan eski arapça değildir. Maḥfûz'un hikayelerinde fasih arapçayı kullanması, onların kültürlü ya da kültür seviyesi düşük olan kişiler tarafından kolayca okunup anlaşılabilmesini ve okuma yazma bilmeyenlere okunduğu zaman bile onlarında rahatlıkla anlayabilmelerini sağlamaktadır.

Maḥfûz 'Âmmiya denilen halk dilini Cāhîz'in al-Buḥalâ'

(28) Sakkut, Hamdî, a.g.e., s.134

isimli kitabında kullandığı gibi bazen kullanmıştır.(29) Kullandığı yerde de uygun düşmüştür. Örnek olarak; ilk hikaye kitabı olan Hams al-Cunûn'da bulunan Hâzâ al-Karn isimli hikayede "Boş ver" anlamına gelen معلش kelimesi kullanılmaktadır.(30) Bu kullanım da Maḥfûz'un kişileri konuştururken sosyal durumlarına ve eğitim düzeylerine uygun olarak konuşturmasından kaynaklanmaktadır. Ancak, hikâyenin kahramanlarının gene de aynı sosyal çevreye mensup olmaları sebebiyle, konuşma üslubu fazla farklılık göstermemektedir.

Maḥfûz'a eserlerinde niçin sürekli olarak fasih arapça ile yazdınız? sorusu sorulduğunda şu şekilde cevap vermiştir.

"Yazı dili bence fushâ'dır ve böyle yetiştim. Çocukluğumdan beri bu dili kullanırım. Bu konuda hiçbir taviz vermem. Düşüncelerim ammicedir, ama yazıya döküldüğünde, fuhâya döner. Bence işin doğrusu da bu, zira insanlık ve kültür için tek bir dilin gerekliliğine inanırım. Bugün Avrupa Latince yazmayı sürdürebilseydi, kültür açısından kuşkusuz çok büyük yararı olurdu. Meselâ, İngiltere'de çıkan bir kitabı, herkes okuyabilirdi. Ama, olmadı ve şimdi çeviriye ihtiyaçları var.

Araplar, Okyanus'tan Körfeze kadar uzanan bir bölgede yaşıyor ve değişik lehçeler kullanıyorlar. Her biri mahalli bir dil... Eger bu dillerden biriyle yazacak olsak,

(29) Yârd, iflîn Fârîd Cûrc, Nacîb Maḥfûz va'l-Kıssa al-Kasîra, Dâr al-Şurûk li al-Naşr va al-Tavzî, 1.Baskı, Ammân-1988, s.212

(30) Maḥfûz, Nacîb, Hams al-Cunûn, Maktabat Mıṣr, Kahire-Ts., s.146

birliğimizi kaybederdik. Hatta aynı Ülkede bile birlik olmaz. Araplar birbirlerini anlayabilmek için tercüman kullanmak zorunda kalırlardı. Ama ortak bir dilimiz var. O da fushâ... Ben bu dille yazıyorum." (31)

Maḥfûz, hikâyelerinde kahramanlarını konuştururken diyaloglar kullanmıştır. Bu diyaloglarda anlatıma canlılık ve açıklık kazandırmaktadır. Tavfîk al-Hakîm diyalog hakkında şunları söylemektedir. "Diyalogun görevi... şahısların konuştuklarını aktarmak değildir. Onun görevi; kahramanların bir aracı veya tercüman olmaksızın olayları önümüzde yaşamalarını sağlamaktır." (32)

Maḥfûz hikâyelerindeki bu diyaloglarda fasih arapçayı kullanmıştır. Yukarıda verdiğimiz örnekte olduğu gibi bazen de konuşanın kültür seviyesini belirtmek için amice kullanmıştır.

Maḥfûz, fushâyı diyaloglarda kullanan diğer yazarların yaptığı gibi konuşmacının ses tonunu, ruhsal durumunu ya da jestlerini ifade ederken giriş mahiyetinde bir takım sözler ve işaretlere başvurmaktadır. Örnek olarak; bağırarak şöyle dedi, sinirlenerek cevap verdi gibi...

Maḥfûz, hikâyelerinde tasvirlerle de oldukça yer vermiş, yaptığı kişi, yer ve durum tasvirleriyle olayı adeta okuyucunun gözleri önüne bir film şeridi gibi sermiştir. Bu tasvirlerden birine "Amm İbrâhîm'in deniz kenarındaki tasviri güzel bir örnektir;

(31) Bardakçı, Murat, Necip Mahfuz'la Edebiyat ve Nobel Söyleşisi, Hürriyet Gazetesi, Gösteri Sanat Edebiyat Dergisi, Aralık-1988, s.6

(32) Yârd, İflîn Farîd Cûrc, a.g.e., s.188

...كان يجلس جلسة مريحة على الشاطئ يراوح النظر بين البحر و بين ياسمينه
التي تطايرت خصلاتها الذهبية فى مهب النسائم. و بدأ حقيق الذقن مستور
الصلة تحت طاقية بيضاء كالطيب و عكست بشرته رواقاً...
(33).....

"...kıyıda rahat bir şekilde oturuyor ve bakışları, rüzgâr-
rın tatlı esisiyle saçlarını altın bukleleri uçan Yase-
min'le deniz arasında gidip geliyordu. Süt gibi beyaz tak-
kesinin altında, çenesi traş olmuş, dazlak kafası örtülmüş
olarak görünüyor ve yüzü denizde yansıyor...."(34)

Hikayelerde şekil itibarıyla iki anlatım şekli kulla-
nılmaktadır. Bunlardan birincisi, hikaye kahramanın ismini
vermeden kendi ağzından anlatıyormuş gibi "ben-anlatım"
şeklidir. İkincisi, kahramana 'Amm İbrâhîm, Safvân, Caşşa
gibi isimler vererek olayı "o-anlatım" şekliyle anlatması-
dır.

Maḥfûz'un bu hikâyelerde kullandığı anlatım teknikle-
rini de şu şekilde sıralayabiliriz;

Subjektif Anlatım: Bu tekniğin kullanıldığı hikaye-
lerde Yazar, o-anlatım şeklini kullanarak erkek veya kadın
kahramanın diliyle konuşur ya da hikaye rivayet edenin an-
latımına dayanır. Bu teknik hikâyede olayların sunulması
ve gelişimi için en basit yoldur. Maḥfûz'un bu tekniği
kullandığı hikâyelerinden birine örnek olarak "al-Sarîda"
hikâyesini (35) verebiliriz.

(33) Maḥfûz, Nacîb, Dunyâ Allâh, Maktabat Mîsır, Kahire-Ts, s.15

(34) Çev.: Aytac Bedrettin, a.g.e., s.3

(35) Maḥfûz, Nacîb, Hams al-Cunûn, s. 27-44

Hatıra Notlarıyla Anlatım: Bu teknikte hatıra notları tarih verilerek ve o-anlatım şekli kullanılarak uygulanır. Örnek olarak; "Min Muzakkirât Sâb" hikâyesinde (36) Maḥfûz'un bu tekniği kullandığını görürüz. "5 Temmuz: Ben ve annem, bir ayı geçirdikten sonra bugün İskenderiye'den döndük...." Yalnız bu metod diğer hikâyelerde kullanılmamaktadır.

Mektuplarla Anlatım: Bu teknikte Yazar, hikâyesine bir girişle başlar. Sonra konuyu mektuplar yoluyla aktarmaya başlar. Maḥfûz'un bu tekniği kullandığı hikâyeye örnek olarak; "Hıyâna fî Rasâil" i (37) verebiliriz. Bu hikaye, kahramanların birbirlerine yazdıkları mektuplara dayanmaktadır. Bu mektuplar aracılığıyla hikaye kahramanlarının özellikleri tasvir edilir ve onların çektikleri sıkıntılara çözüm bulunmaya çalışılarak okuyucuya bir mesaj verilir.

Doğrudan Anlatım: Bu teknikte o-anlatım şekli kullanılır. Burada Yazarın yaptığı bir tarihçinin yaptığı gibidir. Hikâyeci olayları sırasıyla aktarır ve kahramanların davranış özelliklerini tasvir ederek onları canlandırır. Bu anlatım tekniği Maḥfûz'un hikâyelerinde en yaygın kullanıldığı bir tekniktir. Buna bir örnek olarak "Ḥayât li al-Ğayr" hikâyesini (38) verebiliriz.

(36) a.e., s. 59-67

(37) a.e., s. 45-57

(38) a.e., s. 223-233

Dönüşel Anlatım (Flash Back): Bu teknikte Yazar, hikâyedeki olayın anlatımını bitirdiği yerden, hikâyenin başladığı zamana ulaşınca kadar olan olayları incelemek için tekrar geriye döner. Bu teknik, Maḥfûz'un kısa hikâyelerinde kullandığı modern tekniklerden biridir. Maḥfûz "al-Cabbâr" (39) ve "Za'balâvî" (40) isimli hikâyelerinde bu teknigi kullanmaktadır.

İç Monolog: İç monolog anlatım teknigi hikaye yazarları tarafından kullanılan edebi türlerden biridir. Bu teknigi kullananlar daha çok James Joyce (1882-1941)'un Ulysses (1922) isimli hikâyesinden ve Virginia Woolf (1882-1941)'un hikâyelerinden etkilenen kişilerdir.

Bu metodu ilk defa Fransız Yazar Edward Dujardin (1861-1949) 1888 yılında Paris'te yayınlanan "Les Lauriers Sont Coupés / Kesilmiş Defne Ağaçları" isimli hikâyesinde kullanmıştır. Bu edebi anlatım teknigi Dujardin şu şekilde tarif etmektedir. "İç monolog, her monolog gibidir. O belli bir kişinin konuşmasıdır. Bundan amaç; açıklama veya yorum yoluyla Yazarın bir müdahalesi olmaksızın, bizim, o kişinin iç dünyasına doğrudan ulaşabilmemizdir. O, konuşulmamış bir konuşma olduğu için duyulan olmayan her monolog gibidir." (41)

Maḥfûz bu metodu genel olarak kısa hikâyelerinde çok az kullanmıştır. Kullandığı yerlerden birine örnek olarak "Zînah" isimli hikâyesinde (42) hikâyenin kahramanı Muḥammad Badrân'ın iç dünyasındaki mücadelenin boyutlarını

(39) Maḥfûz, Nacîb, Dunyâ Allâh, s. 151-160

(40) a.e., s. 135-140

(41) Yârd, İflîn Farîd Cûrc, a.g.e., s.182

verebiliriz.

Rüyalar Yoluyla Anlatım: Bu teknikte hikayenin ana atmosferini oluşturan, hikaye kahraman ya da kahramanlarının uykuda ya da uyanıkken gördükleri rüyalardır. Maḥfûz, bu tekniği haklarından mahrum kalan, arzularına ulaşamayan insanların ızdıraplarını ifade etmek için kullanmıştır. Buna örnek olarak; "Ḥayât li al-Ğayr" hikayesindeki (43) 'Abd al-Raḥmân'ın sıkıntılarını unutmak için komşusunun kızı olan Samâra ile evli olmayı düşlemesini verebiliriz.

Maḥfûz'un hikayeleri genelde Kısa Hikayecilik Üslubuna uygun olarak giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, bir yer ya da bir kişi tasviri yapılarak hikaye başlamakta, gelişme bölümünde ise; hikâyede anlatılmak istenen asıl olay ele alınmaktadır. Sonuç bölümünde, genellikle okuyucu bir yargıya ulaşabilmekte, hikâyeden alabileceği dersi alabilmektedir. Fakat, Maḥfûz'un ilk hikâyelerinde örneğin; "Hams al-Cunûn" isimli ilk kitabında hikâyeler beklenilmeyen ve umulmayan sonlarla bitmektedir. (44)

Ayrıca Maḥfûz'un bu hikayelerinde, tesbit ettiğim birkaç örnek olarak;

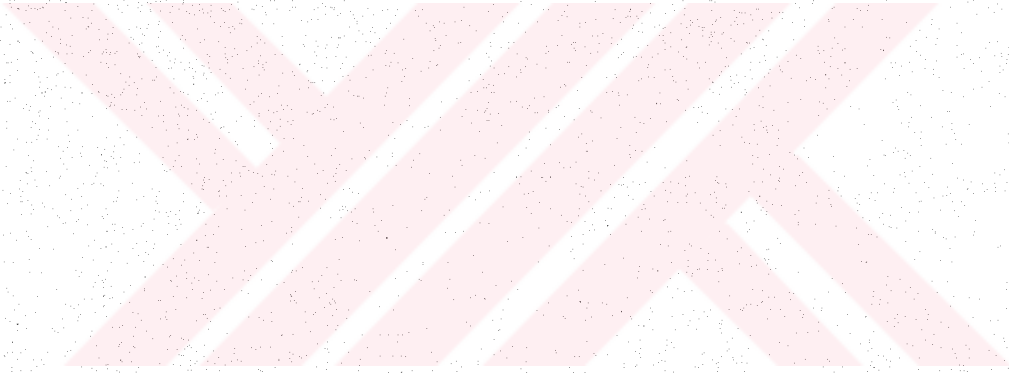
بلطجي (Baltacı), حراملك (Haremlik), سلامك (Selâmlık)
مرای (Saray), الحکمداریة (Hükümdarlık), بدروم (Bodrum),
عربجي (Arabacı), پاشا (Paşa) gibi.... Osmanlıca kelimelere rastlamak mümkündür. Çünkü Mısır'ın Osmanlı devletinin bir vilâyeti olması sebebiyle Osmanlıcanın

(42) Maḥfûz, Nacîb, a.g.e., s.115-134

(43) Maḥfûz, Nacîb, Hams al-Cunûn, s.225

(44) Bkz. s.29 (Tez)

tesiri hala Mısır arapçasında devam etmekte ve birçok Osmanlıca kelime günümüzde bile orada kullanılmaktadır.

III. B Ö L Ü M

NACÎB MAHFÛZ'UN KISA HİKAYELERİNDEN BAZI TEMALAR

A. FAKIRLIK

Nacîb Maḥfûz'un kısa hikayelerinde önem verdiği ve çokça işlediği konu fakirliktir. Çünkü fakirlik, gelişmekte olan bütün ülkelerde ve Yazarın yaşadığı Mısır'da önemli rol oynayan bir sorundur.

Maḥfûz hikayelerindeki fakirlik içerisinde yaşayan insanları işlerken, bunun karşısında zevk ve eğlence içerisinde hayat süren zengin insanlarla karşılaştırma yapar. Bu karşılaştırmayı yaparken bizlere her iki kesim arasındaki mücadele süreci içerisinde Mısır toplumundaki tabaka farklılıklarını da açıklar. Bu farklılıkların asgariye indirilmesi ya da ortadan kaldırılması için imalı olarak bazı çözüm önerileri de verir.

Nacîb Maḥfûz, yoksulluk ve ekonomik sıkıntılar içerisinde yaşayan Mısır toplumunun bir ferdi olarak, bu meseleleri en güzel şekilde okuyucunun gözleri önüne sermek üzere kaleme almıştır. Bir olayı etkileyici bir dille anlatabilmek için, onu yaşamak gerekmektedir. Zaten yaşadığı bir olayı anlatanlar pek etkili de olamazlar.

Bu fakirlik olgusu karşısında yoksul toplumun verdiği en güzel mücadeleye örnek olarak, Yazarın kaleme aldığı ilk hikayesi olan Hams al-Cunûn isimli hikayeyi alabiliriz. Yazar, bu hikayesinde fakir insanların mücadelelerini somut bir tablo çizerek, o insanların fakirlik, yoksulluk ve açlığı nasıl yaşadığını adeta bir sinema filmi gibi gözler önüne sermektedir. Bu hikayeyi okuduğumuzda o toplumda yaşayan insanların fakirlikten kurtulacakları bir hayata ulaşabilmek için kendileriyle ve başkalarıyla yaptıkları haklı mücadelelerini de görmekteyiz.

Hams al-Cunûn'da hikayenin kahramanı olan mecnun,

zenginlerin lokantanın önünde yemek yedikleri masadaki tavuğu kaparak aç çocukların önüne atması olayı tasvir edilmekte ve aç olan insanların da o tavuktan yeme haklarının olduğu ifade edilmektedir (1).

Bu hikayedeki şahısları inceleyecek olursak Yazar, her yerde her zaman yaşaması muhtemel insanları konu edinmiş ve bu şahısların isimlerini vermemiştir. Hikayenin asıl kahramanı, akli dengesi bozuk, ortalığı karıştıran şahıstır. Bu şahıs, lüks içinde yaşayanlarla, fakirler arasındaki tabaka farkına karsıdır. Diğer şahıslar ise; iri yapılı, göbekli ve yürürken saga sola alaylı bir tavırla bakan bir adam, lokantada yemek yiyen zengin tabakaya mensup bir adam ve kadın, üstleri başları yırtık, karnırları aç çocuklar ve kazançları alınteri karşılığı olan ve elleriyle çalışmaya bağlı olan işçilerdir.

Fakirlik temasını açıkça işlediği bir diğer hikaye de al-Cûc isimli hikayedir. Bu hikayede, reformların, çaba gösterdikleri takdirde üst tabaka tarafından gerçekleştirilebileceği ileri sürülmektedir. Olay olarak, bir fabrika işçisi kaza sonucu bir kolunu kaybeder. Bu sebeple, kendisine bağlanan emekli maaşıyla sıkıntıya düşen İbrâhîm Hâ-nafî, intihar etmek üzere iken, fabrika sahibinin oğlu Muḥammad'Abd al-Ḳavî, kendisine bir miktar para ve yeni bir iş vereceğine söz vererek onu ölümden kurtarır. Yazar, bu fakirliğe bir çözüm olarak, her gece kumarda kaybedilen paralarla bunun gibi bir çok ailenin kurtarılabilirliğini ima eder (2).

(1) Maḥfûz, Nacîb, Hams al-Cunûn, Maktabat Mısır, Kahire-Ts., s.7

(2) a.e.s. 152 - 158

" ترى كم أسرة من الاسر التى يشقى بها امثال ابراهيم حنفى يمكن
ان تستعدها النقود التى اخسرها كل ليلة فى النادى"

Fakir Mısır toplumunda hor görülen memur kesimini anlatan bir hikaye de Hâzâ al-Karn'dır. Bu hikayede bir memur, bir paşanın kızını istemektedir. Paşanın kızını istemeye gittiğinde, Paşanın hanımı tarafından çok aşağılayıcı sözlerle geri çevrililmektedir. Paşanın eşiyle memur arasında geçen konuşmanın bir bölümü şöyle cereyan etmektedir;

Paşanın eşi: Ne kadar maaş alıyorsun ?

Memur: Altı cüneyh,

....: Çok yüksekmiş, niçin paşanın kızını istiyorsun ?

....: Efendim...

....: Niçin kendi seviyende bir köpeğin kızını sevmedin ? (3)

Fakirlik temasının işlendiği bir diğer hikaye de, fakirlik sebebiyle yapılan hırsızlığı konu edinen Sûk al-Kantû hikayesidir. Bu hikayenin verdiği anafikir şudur: Mısır'da çeşitli sınıfların ya zümrelerin birbirlerinden çalmakta, fakat gayri meşru yollardan servet kazanan zenginlerin mallarını ellerinde tutmakta, ama buna karşın fakir kimseler cezalandırılmaktadır. (4)

(3) a.e.s. 147

(4) Maḥfûz Nacîb, Bayt Sayyî' al-Sum'ah, Maktabat Mısır, Kahire-Ts., s.125

B. KADIN :

Nacîb Maḥfûz kadınları çocukluğunda tanıdı. Kadınlar annesinin yanına geldiklerinde onları izlerdi. Aynı zamanda annesiyle akrabalarını ve komşularını ziyarete de giderdi. Bu ziyaretler sayesinde Kahire'nin her tarafını gezme ve bir çok kadın tipleriyle tanışma fırsatını buldu. Daha sonra yazmış olduğu hikaye ve romanlarında bu kadın tiplerinden örnekler vermektedir.

Maḥfûz'un hikayelerinde örneklediği kadın tiplerini birkaç sınıfa ayırarak incelemeye çalışalım:

a: Anne ve Sadık Eş:

Bu tipteki kadına örnek olarak Hayât li'l-Gayr isimli hikayedeki anneyi verebiliriz. (5) Burada hikayenin kahramanı olan 'Abd al-Raḥmân Efendi ve onun romantik aşkı ile gelenek ve göreneklerine bağlı, oğlunun geleceğini düşünen, onun için her türlü fedakarlığı yapmaya hazır annesi konu edilmektedir. Bu anne, eşinin ölümünden sonra yılmadan çocuklarının yetiştirilmesi için uğraşmış ve onların toplumda iyi bir yer edinmesini sağlamıştır.

Sadık eş olarak kadın örneği, en güzel bir şekilde Kavs Kuzah (6) hikayesinde verilmiştir. Kadın eşine hem ev içerisinde ve ev dışarısında yardımcı olmaktadır. Ayrıca kendisi de Çalışma Bakanlığında Müfettiş olarak çalışmaktadır. Kısacası kültürlü bir kadındır. Kocasına sadık bir eş olarak kalmayıp, oğlu Tâhir'in yetiştirilmesi için her

(5) Maḥfûz Nacîb, Hams al-Cunûn, S. 249.

(6) Maḥfûz Nacîb, Bayt Sayyi al-Sum ah, S. 27 - 38

türlü gayreti sarfetmekte ve onun geleceği konusunda endişe duymaktadır. Fakat oğlu Tahir bu aşırı ilgi ve şefkatten sıkılmakta, kendi geleceğini kendisinin tayin etmesini istemektedir.

b. Zengin Hala :

Civâr Allâh isimli hikayede (7) seksen yaşına gelmiş, 'Abd al-'Azîz Bey'in zengin halası konu edilmektedir. Bu halanın hastalanmasıyla birlikte 'Abd al-'Azîz Bey korkmuş ve aklına ölüm gelmiştir. Çünkü o hayatı boyunca halasının servetine sahip olmayı düşünmüş, ama halasının hastalanması ona ölümü hatırlatmıştır. Bu vesileyle babasının ve dedesinin ölümünü de hatırlamış ve her şey altüst olmuştur. Yazar bu hikayede halayı kader fikrine ulaşmada bir araç olarak kullanmıştır. Onun aracılığıyla insanlara vermek istediği mesajı ulaştırmıştır.

Aynı konu Mav'îd isimli hikayede (8) de işlenmiştir.

c. Zengin Dul :

Maḥfûz, Hulm Nisf al-Layl (9) isimli hikayesinde zengin dul kadın tipine örnekleme yaparak, toplumdaki bir problemi eleştirmiştir. Bu hikayede zengin olan dullarla kendilerinden yaş ça çok küçük erkeklerin mal edinme ve zenginlik hırsıyla evlendikleri konusu işlenmektedir. Bu

(7) Maḥfûz, Nacîb, Dunyâ Allâh, Maktabat Mısır, Kahire-Ts., S. 23-49

(8) a.e., s. 70 - 74

(9) Maḥfûz, Nacîb, Bayt Sayyi' al-Sum'ah, S. 19.

tip evlenme özel olarak Mısır'da, genel olarak Arap toplumunda yaygın bir şekilde görülmektedir.

d. Hizmetçi Kadın :

Sûrah isimli hikaye (10)'deki Şalbıyya isimli hizmetçi, hem evin her türlü ihtiyacını yerine getirmekte, hem de ev sahibi Yusrâ 'Abd al-Muṭṭalib'in özel isteklerini yerine getirmektedir. Ama bütün bunlara rağmen sonunda evin hanımı tarafından evden kovulmakta ve kötü yollara düşmektedir. al-Sayyid Anvar onunla evlenme niyetinde olduğunu söyleyerek eğlenmektedir. Fakat bir gün piramitin arkasında kafası kesilmiş bir halde ölü olarak bulunur. Sonuç olarak, toplumun acımasızlığı onun kaybedilmesine sebebiyet vermiş, hayatının baharında trajik bir sonla hayatını kaybetmiştir.

e. Eşine İhanet Eden Kadın:

Saman al-Sa'âda isimli hikayede (11); Kadın kocasını bir Kimya öğretmeni ile aldatmaktadır. Ama erkek bunun farkında olmasına rağmen, kendisinin yaşlı olması sebebiyle ve eşinin kendisini terketmeyeceği ümidiyle bu gatrimesru ilişkiye göz yummakta, görmemezlikten gelmektedir.

Kayduhunna isimli hikayede (12) ise, bir adam kendi-

(10) Maḥfûz, Nacîb, Hammârat al-Kıtt al-Asvad, Maktabat Mısır, Kahire - Ts., S. 212.

(11) Maḥfûz, Nacîb, Hams al-Cunûn, s.183-198

(12) a.e., s.93-105

sinden yirmibeş yaş kadar genç bir kadınla evlidir. Kadın eşinden gizli olarak başkasıyla ilişki kurmaktadır. Erkek, eşinin gayri meşru ilişki içinde olduğunu bilmekte ve onu suçüstü yakalamaya çalışmaktadır. Ancak, kadın çok zeki olduğundan bir türlü yakalanmamaktadır.

Maḥfûz'un bu konuyu işleyen hikayelerinde eşlerin birbirlerine karşı yaptıkları ihanetin sebebi olarak; eşitlik olmayan evlilik, fakirlik ve açlık, cinsel yoksunluk, sosyal sınıflaşmanın bozukluğu, üst makam ya da rütbeye ulaşma isteği v.b. etkenleri görmekteyiz.

f) Hayat Kadını:

al-Saman isimli hikayede (13), sıradan bir genç kız olan fakat zamanın etkisiyle bir hayat kadınına dönüşen Hasnâ isimli bayan konu edilmektedir. Bu kadın ve buna benzer kadınlar, Mısır toplumunda geçimlerini sağlamak için, bu yollara düşmüşler ve kimse ellerinden tutmadığı için bu çirkef bataklığın içinde yuvarlanmaktadırlar. Bu hikayede, bir toplumsal problem olan hayat kadınına, en güzel bir örnek olarak Hasnâ'yı vermekte ve hikayenin sonunda "Böylece dünya kalbi olmayan, güçlüklerle dolu bir yer, insanları acımasız ve hayat, dalgaları azgın denizden ve kor halindeki ateşten daha vahşidir." diyerek okuyucuya bir mesaj vermektedir.

C. HURRIYET VE SOSYAL ADALET:

Hürriyet ve sosyal adalet gibi toplumsal ve siyasi problemleri Maḥfûz, hikayelerinde devamlı işlemekte, bun-

(13) a.e., s.199-221

lara çözümler bulmaya çalışmakta ve hürriyeti kısıtlayan zorba insanlara karşı mücadele yollarını vermeye çalışmaktadır.

Yakazat al-Mumyâ' hikayesinde Maḥfûz, firavunlar döneminden kalma bir mumyanın tekrar canlanıp içinde bulunduğu tabuttan dışarı çıkarak konuşması konu edilmektedir. Bu hikayede mumyanın yeniden canlanması, Mısır halkının yeniden canlanıp hürriyetine kavuşmasını sembolize etmektedir. Hikayede toprak sahibi paşaların Mısırlı çiftçilere yaptıkları zulüm, onları hakir görmeleri ve mallarına bir karşılık vermeden ellerinden almaları gibi sosyal bir adaletsizliğe de dikkat çekilmektedir (14).

Bu hikayede dikkat çeken bir diğer husus da; hikayenin kahramanlarından biri olan paşanın tasviridir.

"Mısır'ın en zenginlerinden, çok kültürlü, yüce huy- lu, Türk uyruklu, Vatanı Mısır, kalbi ve aklı Fransız, doguda Fransa'nın en büyük dostu, köşkündeki herşey Fransız sitilini andırmakta, Fransız kültürüne aşırı bağlı ve siyasetinin tellallığını yapan birisiydi." (15)

al-Carîma hikayesinde (16) ise, beş yıl kadar önce öldürülerek gömülmüş olan ve daha sonra bir inşaatın temel kazıları sırasında bulunan kadın cesedi ve kadını öldürenlerin bulunmasına çalışılmaması konu edilmektedir. Maḥfûz' un bu hikayede de vurgulamak istediği, yokolan adaletin kurulması için polisin suçlu veya suçluları araştırması, onların yakalanarak adalet önüne çıkarılıp yargılanmasını

(14) a.e., s.77-92

(15) a.e., s.79

(16) Maḥfûz, Nacîb, al-Carîma, Maktabat Mişr, Kahire-Ts, s.132-142

sağlaması ve böylece suçsuz namuslu vatandaşların hakları-
nın korunmasıdır.

Adalet konusunu işleyen bir diğer hikaye de, "Ahlan" isimli hikayedir. Bu hikaye, zulüm, fakirlik ve ekonomik dengesizliklerden uzak rahat bir hayat isteyen ayakkabı boyacısı ile bir Bey arasında geçmektedir.(17)

Salâsat Ayyâm fî al-Yaman hikayesinde 23 Ocak 1952'de Mısır'da gerçekleşen devrimin etkisiyle Yemen'de meydana gelen devrim anlatılmaktadır. Bu devrimi desteklemek amacıyla Mısır Devlet Başkanı 'Abd al-Nâsır, Yemen'e Maḥfûz'un da içinde bulunduğu edebiyatçılar heyetiyle birlikte asker göndermiştir. Yemen, Mısır'ın yardımıyla gerçekleştirdiği bu devrimle altmışlı yıllarda İngiliz sömürgesinden ve arazi sahibi ağaların hegemonyasından kurtulmuştur.(18)

Bu hacim bakımından uzun hikayede Maḥfûz, Yemen'in bağımsızlığını kazanmasını bazı dersler vererek anlatmakta ve hikayenin sonunda insanların hayatta sadece bağımsızlık için yaşadıkları mesajını şu şekilde vermektedir.

"Niçin yaşadığımızı bilmediğimiz zaman bir şeyin anlamı yoktur." (19)

(17) a.e., s.159-166

(18) Maḥfûz, Nacîb, Taht al-Mizalla, Maktabat al-Mısır, Kahire-Ts, s.77-103

(19) a.e., s. 103

D. ÖLÜM :

Maḥfûz'un hikayelerinde toplumsal gerçeklere yer vermesinin yanında, metafizik konulara da yer verdiğini

"Kısa Hikayeleri" kısmında belirtmiştik. Hams al-Cunûn isimli ilk hikaye kitabında metafiziki konuları işleyen hikayeler az bulunmakta ise de, bu konular Hammârat al-Kıtt al-Asvad isimli kitabında daha da belirginleşmektedir. Metafizik bir olgu olan ölüm, insanoglunun geçmişte ve şu anda karşı karşıya olduğu bir konudur. Çünkü ölüm insanın hayatını kesin olarak sona erdirmekte ve ondan sonra olanlar insanlar için bir sır olarak kalmaktadır.

Maḥfûz'un ölüm temasını işlediği hikayelerine örnek olarak şu hikayeleri verebiliriz;

al-Hazayân isimli hikayede, hikaye kahramanının eşi-
nin ölüm olayının onu çok fazla etkilemesi, karamsarlığa
düşürerek intihar edip hayatına son vermesi konu edilmek-
tedir.(20)

Bir diğer hikaye olan Şavt min al-Âlam al-Âḥar hika-
yesinde, hikayenin kahramanı olan Tûṭî'nin diliyle Maḥfûz
ölüm hakkındaki görüşünü şu şekilde açıklamaktadır;

"Ey ölüm, sen ne kadar katısin, seni hedefine doğru
kararlı adım ve taşkalple ilerler görüyorum, yorulmuyor,
uşanmıyor, acıımıyorsun, seni gözyaşları sarsmıyor, ümitler
seni yumuşatmıyor, kalplerin yaşlarını çiğniyor, istek ve
hayalleri yıkıyorsun. Sonra, avın hayatının baharında bir
çiçek gibi olsa bile yolunu değiştirmiyorsun." (21)

(20) Maḥfûz, Nacîb, Hams al-Cunûn, s.70-76

(21) a.e., s.295

Bu hikayede, 26 yaşında hayata gözlerini kapayan Tûfî isimli gencin öldükten sonra kendisine ölümün nasıl olduğu sorusuna verdiği cevap ise şöyledir; "Şüphesiz ölüm insanların zannettiği gibi acı veren ya da korkutan bir şey değildir. İnsanlar onun gerçek yönünü bilselerdi yıllanmış şarabı istedikleri gibi onu da isterlerdi." (22)

Zıdd Machûl isimli hikayede de yine ölüm konu edilmektedir. Bu hikayede birçok kişi ölmekte ama failleri birtürlü belirlenmemektedir. Hikayenin isminden de anlaşıldığı gibi bütün ölüm olayları faili meçhul olarak kayıtlara geçmektedir. Ölümün sembolü olarak ta "meçhul ip" tabiri kullanılmaktadır. (23)

Maḥfûz'un bu hikayesinde ölüm, hikayenin asıl atmosferini oluşturmakta, sosyal sınıflarına ve yaşlarına bakılmaksızın bütün insanlara isabet eden bir trajedi olarak ele alınmaktadır.

Üzücü bir trafik kazası sonucu meydana gelen ölüm olayına örnek olarak Hâdisa isimli hikayeyi verebiliriz. Bu hikayede, yolda karşıdan karşıya geçerken kendisine bir arabanın çarpması sonucu hayatını kaybeden bir adam konu edilmektedir. Olayın ilginç tarafı da şudur; Adam öldükten sonra cebinden çıkan kagıтта, "Bugün hayatta en büyük idealim gerçekleşti." ibaresi yazılıydı. Bu ifadelerden de adamın hayatın sıkıntı ve çilelerinden kurtulmak için bir kurtuluş yolu gördüğü ölüme kendisini atması anlatılmaktadır. (24)

(22) a.e., s. 298

(23) Maḥfûz, Nacîb, Dunyâ Allâh, s. 97-115

(24) a.e., s.175-185

E. 1967 ARAP - İSRAİL SAVAŞI VE YENİLGİ :

1967 savaşında İsrail karşısında Arap Ülkelerinin, dolayısıyla Mısır'ın askeri yenilgisi, o dönemlerde Arap Edebiyatında etkisini göstererek derin izler bırakmıştır. Maḥfûz da diğer yazarlar gibi bu yenilgiden nasibini almış ve eserlerinde sembolik ifadelerle bu savaşa ve onun insanlar üzerindeki etkilerine atıflarda bulunmuştur.

Bu savaş dönemindeki şartları ve savaşın insanlar üzerinde bıraktığı etkileri, Hammârat al-Kıtt al-Asvad, Taht al-Mızalla ve Hikâya bilâ Bidâya va lâ Nihâya isimli kitaplarında kaleme alınmıştır. Yazarın anlatmaya çalıştığı bu yenilginin etkilerini anlamak için savaş sonrasında yazdığı bazı hikayelerini inceleyelim.

Hammârat al-Kıtt al-Asvad isimli hikayesinde yenilginin etkisindeki siyasi tutuklular ele alınmaktadır. Kara Kedi Meyhanesi suçluların bulunduğu bir hapisane değil, aksine suçsuz ve zulme uğramış insanların bulunduğu bir hapishaneyi sembolize etmektedir. Bu hikaye de durumun ekonomik yönden kötü olduğunu anlatmak için, meyhanede bulunan insanlara baktığımızda günlerini ağlamak ve müzikle geçirdiklerini görmekteyiz. Bu da onların psikolojik, ekonomik, sosyal ve siyasi yönlerden sıkıntılar içerisinde oldukları ve bu sıkıntılarını unutmak için müzik ve ağlamaya sığındıkları tablosunu sergilemektedir. (25)

1967 Arap-İsrail Savaşının Mısırlılar üzerindeki etkisini anlatan bir diğer hikaye de Taht al-Mızalla'dır. Bu hikayede savaşın etkisiyle ortaya çıkan kargaşa ortamı sembollerle anlatılmaktadır. Hikayede kargaşa meydana

(25) Maḥfûz, Nacîb, Taht al-Mızalla, s. 5-14

getiren davranışlar şunlardır; Kendisini yakalamaya çalışanlarla mücadele etmeye çalışan bir hırsız, birkaç kişinin öldüğü kötü bir trafik kazası, ölümlerin üzerinde çırılçıplak sevişen bir çift, trafik kazasında ölenlerle birlikte gömülen canlı bir çift, mezarlık etrafında dans, çılgınca hareketler ve ölüm, bütün bu olup bitenleri görmezlikten gelen bir polis, v.b.(26)

F. İLİM VE DİN :

İlim ile dinin ilişkisi insanlık tarihi kadar eskidir. Bazı devirlerde ilim öne geçmiş, bazılarında ise din öne geçmiştir. Bazen de ilim ve din eşit olarak gözönünde bulundurulmuştur. Bazılarına göre ilim üstün tutulmalı, din ondan sonra gelmeli, bazılarına göre de din üstün tutulmalı ilim ondan sonra gelmelidir. Bazı fikir adamlarına göre ise ilim dini tamamlamakta ve din ilimle çelişmemektedir. Bütün bunlarla birlikte insanlığın faydası için her ikisinden de beraber faydalanılması gerekir.(27)

Maḥfûz'un din konusunu işlediği hikayelerinden biri Za'balâvî hikayesidir. Hikayenin kahramanı, doktorların tedavi edemeyeceği bir hastalığa yakalanmıştır. Bu arada kendisine Za'balâvî isimli Allah dostu, veli bir zatın bu gibi hastalıkları tedavi ettiği anlatılır. O da, bu zatı arayıp bulmak ve yakalandığı hastalıktan kurtulmak için yollara koyulur. Aradığı yerlerde onu bulamayınca bazen onun varlığından şüpheye düşer, ama onu bulacağı inancını yitirmeden aramaya devam eder. Bir gün meyhanenin birinde

(26) Maḥfûz, Nacîb, Taht al-Mizalla, s. 5-14

(27) al-Şayḥ, İbrâhîm, a.g.e., s.155

yarı sarhoş bir halde uykuya daldığında kendisini çok güzel bir bahçe içerisinde, bütün sıkıntılarından kurtulmuş olarak görür. Uykudan uyandığı zaman kendisini uyandırmaya çalışıpta uyandıramayan Za'balâvî'yi yanında bulur. Tam olarak uyandığı zaman Za'balâvî'nin ortalıktan kaybolduğu görür. Bu olay üzerine hasta kişi Za'balâvî'nin hayal olmayıp gerçekten varolduğuna tam olarak inanmıştır (28).

Za'balâvî hikayesinde kahramanın, aradığı kişiyi yarı uykulu bir halde bile görmesi, onun hastalığının iyileşmesine sebep olmamış, ama kahramanın Za'balâvî'nin varlığına ve onunla buluşmasının tam olarak gerçekleşmesi halinde hastalığından kurtulacağına inanmasına sebep olmuştur (29).

Yazarın, bu hikayeyle vermek istediği mesaj; Allah'ın insanın huzuru için gerekli olduğu ve ona sadece bir tür mistik tecrübe aracılığıyla erişebileceği şeklindedir. (30)

Maḥfûz'un ilim ve din ilişkisini işlediği bir hikaye de Hikâya bilâ bidâya va lâ Nihâya'dır. (31)

Maḥfûz'a göre ilim "Sadece tabiatı değiştirmeyi amaçlayan uygulamalar değil, bilakis aynı zamanda toplumun değişmesini amaçlayan uygulamalardır. İlim ve ideoloji yan-yanadır. Newton ile Marks ve Teknoloji ile Sosyalizm yan-yanadır." şeklindedir. (32)

(28) Maḥfûz, Nacîb, Dunyâ Allâh, s. 135-151

(29) Tarâbîşî, Cûrc, Allâh fî Rihla Nacîb Maḥfûz al-Ramziyya, Dâr al-Ṭalî'ah, 3.Baskı, Beyrût-1988 s.40

(30) Sakkut, Hamdi, a.g.e., s.131

(31) Maḥfûz, Nacîb, Hikâya bilâ Bidâya va lâ Nihâya, Maktabat Mısr, Kahire-Ts. s. 4-97

(32) al-Şayḥ, İbrâhîm, a.g.e., s.208

S O N U C

Arap Edebiyatı alanında yaptığım bu çalışmada, Nacîb Maḥfûz'un hayatı, eserleri ve özellikle de bugüne kadar yayınlanan kısa hikayeleri ele alınmıştır.

Maḥfûz, sadece Mısır Edebiyatının değil, aynı zamanda tüm Arap Edebiyatının çağımızda yetiştirdiği önde gelen simalarından biridir. Yüksek öğrenimini Felsefe alanında yapmasına rağmen Edebiyatı çok sevmesi, onun Edebiyat alanına kaymasına sebep olmuştur. Bu yön değişiminde kendi yeti ve eğilimleri önemli rol oynamıştır.

Maḥfûz, kaleminin kuvvetli olması, toplumsal mesaj vermesi ve her şeyden önemlisi insan unsurunun iyi bir şekilde değerlendirerek okuyucunun gözü önüne sermesi gibi... birçok sebeplerle yalnız Mısır'da değil tüm Arap dünyasında haklı bir yere gelmiştir. Yazmış olduğu 35 kadar romanıyla, bir romancı olarak ün yapmış ve almış olduğu 1988 Nobel Edebiyat Ödülü sayesinde bütün dünyada tanınmıştır. Bu sebeple eserleri çeşitli dünya dillerine çevrilmiş ve tüm insanlar tarafından okunmasına olanak sağlanmıştır.

Maḥfûz'un incelemiş olduğum, 1938 yılında yayınlanan Hams al-Cunûn ile 1989 yılında yayınlanan al-Facr al-Kâzib isimli hikaye kitapları arasında belirli aralıklarla yayınlanan ondört adet kısa hikaye kitabından şu sonuçları çıkardım:

a) Nacîb Maḥfûz'un kısa hikayeleri, 1952 Arap Devrimi öncesi ve sonrasında Mısır toplumundaki problemler gözönünde bulundurularak, aşıkâr ve gizli yönleriyle hayatın değişik boyutlarını işlemektedir.

b) 1967 Arap-İsrail Savaşı öncesi yazdığı hikayeler

daha çok toplumsal ve metafizik konular içermekte ise de, savaş sonrası yazmış olduğu hikayelerin büyük çoğunluğu siyasi içeriklidir. Daha önce de belirtildiği gibi Mısırlı olmayanların bu hikayeleri değerlendirebilmeleri oldukça zordur.

c) İkinci hikaye kitabı olan Dunyâ Allâh (1963)'la birlikte hikayelerinde yeni bir boyut olan sembolizmin ağırlık kazanmaya başladığı görülmektedir. Bu sembolik ifadeler, literal anlamda alındıkları zaman bile anlamları bozulmamakta ve geçerliliklerini sürdürmektedirler. Fakat bazen de anlaşılmamaktadırlar.

d) Maḥfûz, bu hikayelerinde açık, seçik, net ve herkes tarafından anlaşılabilir olacak olan fasih arapçayı kullanmıştır. Bunun yanında konuşan kimsenin kültür düzeyini belirtmek amacıyla çok az yerde halk dilini kullanmış, anlatıma canlılık kazandıran dialoglara yer vermiştir.

e) Maḥfûz, modern anlatım teknikleri olan iç monolog, flash back (döngüsel anlatım), doğrudan veya dolaylı anlatım gibi... teknikleri ustaca kullanmıştır.

f) Maḥfûz'un hikayelerinin çoğunluğu trajik olayları, hayatın ağır yükü altında ezilen kişileri ele alsa bile, sonlarına karamsar bir hava hakim değildir. O her zaman karanlığın aydınlığa gebe olması gibi gelecekte daima ümitlidir.

Bu çalışmadan çıkardığım sonuçlardan hareketle Maḥfûz kısa hikayecilik alanında tüm edebi yeteneklerini başarıyla ortaya koymuştur. Ama bu başarısı, daha önce de belirttiğim gibi, roman alanındaki başarısının önüne geçememiş olsa bile, onun edebi türlerin hepsinde eser vermede başarılı olabileceğine işaret etmektedir.

Ğâlî Sukrî'nin dediği gibi, "Nacîb Maḥfûz'un görüşle-

ri henüz tamamlanmamıştır. Çünkü onun gelişme süreci ve gelişme metodu, onun henüz son sözünü söylemediği tezini desteklemektedir. Bu yönüyle Maḥfûz, büyük bir yazardır. Çünkü O, toplumun sıkıntılarını ve insanları gözardı etmemiştir." (1)

Nacîb Maḥfûz'un ortaya koyduğu edebi eserleri, şimdiye kadar olduğu gibi, bundan sonra da Ülkemizde ve dünyada edebi araştırmalara konu olmaya devam edecektir.

(1) Sukrî, Ġalî, al-Muntamî, idâra al-Kuttâb va'l Maktabât Kahire-1988, 4. Baskı, s.352

B İ B L İ Y O G R A F Y A

- ‘Abd al-Bâkî, Muḥammad ‘Abd al-Hakam, al-Simâtal-Fanniyya fî al-Kissaal-Kasîra ‘inda Nacîb Maḥfûz, 1. Baskı, Ts.
- ‘Abd al-Hâdî, Muḥammad Fathî, ‘Âlâmal-Kuttâb Dergisi, Mart, 1990
- al-Farac, al-Sayyid Aḥmad, Adab Nacîb Maḥfûz va işkâliyyah al-Sirâ ‘Bayn al-Islâm va al-Taḍrîb, Kahire, 1990
- al-Sayḥ, İbrâhîm, Mavâkîf İctimâ’iyya va Siyâsiyya fî Adab Nacîb Maḥfûz, Kahire 1987.
- Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, İstanbul 1986
- Aytac, Bedrettin, Nacîb Maḥfûz’un “Allah’ın _ Dünyası” Adlı Hikayesi Üzerine Bir İnceleme, A.U.D.T.C.F. Dergisi, C.XXXIV, Sayı 1-2 1990’dan ayrı basım, Ankara 1990
- Bardakçı, Murat, Nacîb Maḥfûz’la Edebiyat Ve Nobel Söyleşisi, Hürriyet Gazetesi, Gösteri Sanat Edebiyat Dergisi, Aralık 1988
- Bender, Lütfullah, Kitap Dergisi, Birleşik Dağıtım-Aylık Dergi, Aralık 1988
- Davvâra, Fuḡâd, Nacîb Maḥfûz min al-Kavmiyya ilâ al-‘Âlamiyya, al-Hayḡah al-Miṣriyya al-‘Âmma li’l-Kuttâb 1989
- Farac, Nabîl, Nacîb Maḥfûz Hayatuh va Adabuh, al-Hayḡah al-Miṣriyya al-‘Âmma li’l-Kuttâb 1986
- ‘Iyd, Ḥusayn, Kirâḡah fî Macmû‘ah Kıssaṡ “Sabâḥ al Vard” Nacîb Maḥfûz, ‘Âlam al-Kuttâb Dergisi, Mart 1990
- Kavakçı, Yusuf Ziya, İslam Araştırmalarında Usul, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Erzurum 1976
- Nacîb Maḥfûz, Hams al-Cunûn, Kahire Ts.
- _____, _____, Dunyâ Allâh, Kahire Ts.
- _____, _____, Bayt Sayyi’al-Sum‘ah, Kahire Ts.
- _____, _____, Hammârat al-Kitt al-Asvad, Kahire Ts.
- _____, _____, Taht al-Mizallah, Kahire Ts.
- Nacîb Maḥfûz, Hikâya bilâ Bidâya va lâ Nihâya, Kahire Ts.
- _____, _____, Şahr al-‘Asal, Kahire Ts.

- _____, _____, al-Carîma, Kahire Ts.
- _____, _____, al-Hubb Favk al-Hažabat al-Haram, Kahire Ts.
- _____, _____, al-Şaytân Ya'iz, Kahire Ts.
- _____, _____, Raḡaytu fîmâ Yarâ al-Nâim, Kahire Ts.
- _____, _____, al-Tanzîm al-Sirrî, Kahire Ts.
- _____, _____, Ṣabâh al-Vard, Kahire Ts.
- _____, _____, al-Facr al-Kâzib, Kahire Ts.
- Makarius, Raoul ve Laura, Anthologie de la Litterature Arabe Contemporaine, Paris 1964
- Makkî, al-Ṭâhir Aḥmad, al-Kıssa al-Kasîra, Kahire 1988 (5.Baskı)
- Mones. Mona H. Naquib Mahfouz and The Modern Short Story Cycle, A collection of Critical Essays, Edited by M.M. Enani, General Egyptian Book Organization 1989
- Sakkut, Hamdi, Necip Mahfuz'un Kısa Hikayeleri, Çev.Prof. Dr. Azmi Yüksel, Doğu Dilleri Dergisi, A.U. Basımevi, Ankara 1985, C.IV, Sayı 1'den ayrı basım
- Savran, Ahmet, 19.Y.Y. Osmanlı Döneminde Yeni Arap Edebiyatı, Erzurum 1991
- Sukrî, Gâî, Nacîb Mahfûz min al-Camâliyya ilâ Nobel, Vazârat al-İ'âlâm 1988
- _____, _____, al-Muntamî, Kahire 1988
- _____, _____, İbdâ' Nisf Karn, Beyrut 1989, (1.Baskı)
- Ṭarâbişî, Cûrc, Allâh fî Rihla Nacîb Mahfûz al-Ramziyya, Beyrut 1988
- Yârd, İflîn Farîd Cûrc, Nacîb Mahfûz Va'l-Kıssa al-Kasîra, Amman 1988
- Yüksel, Azmi, Çağdaş Arap Edebiyatından Seçmeler, A.U.D.T.C.F. Yayınları, Ankara 1984
- _____, _____, Nacîb Mahfûz ve Zukâk al-Midakk'ı, (yayınlanmamış Makale)
- _____, _____, fi
- Żayf, Şavkî, al-Adab al-ʿArabiyy al-Mucâsir Mısır, Kahire Ts.